

SZAKDOLGOZAT

Keller Odett

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Gyógypedagógiai alapképzési szak

A digitalizáció, a média és a képernyőhasználat hatásai
a nyelv-, és beszédfejlődésre

Belső konzulens: Dr. Demeter Gáborné Ph.D.
adjunktus

Készítette: **Keller Odett**
GL2VNK
Nappali tagozat

Intézet/Tanszék: Gyógypedagógiai Tanszék

Kaposvár
2024

Tartalom

1. Bevezetés.....	3
1.1. Dolgozat célkitűzései.....	4
1.1.1. Hipotézisek.....	5
2. Szakirodalmi áttekintés, elméleti megalapozás.....	6
2.1. A nyelv-, és beszédfejlődés mérföldkövei.....	6
2.1.1. A nyelv.....	6
2.1.2. A beszéd.....	7
2.1.3. A beszéd és a nyelv viszonya.....	7
2.2. Nyelv- és beszédfejlődés folyamata.....	8
2.2.3. Az óvodás korú gyermekek nyelv-, és beszédfejlődése.....	9
3. Nyelvi zavarok és beszédhibák.....	11
3.1. Nyelvi késés.....	12
3.2. Artikulációs zavar.....	12
4. A nyelv-, és beszédfejlődést támogató és gátló tényezők.....	14
4.1. Támogató tényezők.....	14
4.1.1. Elsődleges szocializációs szintér.....	14
4.1.2. Másodlagos szocializációs szinterek.....	15
4.2. Gátló tényezők.....	16
5. Kisgyermek a képernyő előtt.....	18
5.1. Meddig, kontra mit és hol? – Amit a kutatások mondanak.....	18
5.1.2. Médiatudatosság.....	20
6. Éretlen idegrendszer egy digitális világban.....	21
6.1. Digitális függőség.....	22
6.2. Élőszó kontra digitalizáció a nyelv-, és beszédfejlődésben, avagy „Melyik mese is az „igazi” mese?”.....	24
6.3. Nyelvi-és beszédzavarok a digitális világban.....	26
7. Alkalmazott módszerek (anyag és módszer).....	28
8. Eredmények és értékelésük.....	30
8.1. Leíró statisztikai elemzés.....	30
8.2. Következtetési statisztika (összefüggés vizsgálat).....	42
9. Következtetések és javaslatok.....	52
10. Összefoglalás.....	54
11. Irodalomjegyzék.....	56

12. Ábrajegyzék	63
13. Melléletek.....	64
13.1. Kérdőív	64
14. Nyilatkozat	70

1. Bevezetés

Társadalmunk, és ezáltal életünk folyamatosan és gyorsan változik, próbálunk lépést tartani és alkalmazkodni a minket körülvevő világhoz. Életünk, mindennapjaink meghatározó része ma már a digitális világ, ami körbe vesz minket, irányít, ami a modern technológiáknak és az internetnek köszönhető. Körbe nézünk, és azt tapasztaljuk, hogy mindenhol jelen van – a munkában, az oktatásban, de a szórakozás és kikapcsolódás számos területén alkalmazzuk. Szinte ma már nincs olyan háztartás, ahol valamilyen formában ne lenne elérhető bármilyen digitális eszköz. Az élet ma már elképzelhetetlen a különféle Információs és Kommunikációs Technológiák (továbbiakban: IKT) nélkül, azok egy csapásra életünk részévé váltak. Századunk nemhiába érdemelte ki a digitális évszázad nevet. Olyannyira részét képezi életünknek, hogy szinte egyfajta függőséget is okoz, aminek hatására a körülöttünk lévő gyermekek életébe is természetes módon kerül be a virtuális világ. Az „IKT” invázió már születés után eléri a gyermekeket, akik így nagyon fiatalon válnak médiafogyasztóvá (Hódi, 2022), és akiknél az IKT „digitális cumiként” szolgál (Donoso és Ribbens, 2014) vagy ez mellett gyakran bébiszitterként is funkcionál (Plowman és McPake, 2013), és amelynek elérése lehet jutalom vagy büntetés (Seo és Lee, 2017).

Mivel a mai családok az egyszerű létfenntartás érdekében is extrém terhelés alatt élnek, és aminek tempósan, túlhajszolva próbálnak eleget tenni nap, mint nap, ennek következtében mereven strukturált lett az életvitelük. A támogató, segítő nagyszülői háttér sok esetben hiányzik, miután a kisgyermeket vállaló családokban a nagyszülők is gyakran még dolgoznak. A klasszikus „nagyszülő” családmódel már ritka, a gyermekekre kevesebb „személyes” idő jut a rohanó világban, ahol nem csak a szülők, hanem a gyermekek is megsínylik a túlterhelt és túlhajszolt világot, és aminek egyik következménye a nyelvi készségek fejlődésére nézve is kedvezőtlenül hat. Különböző internetes platformokon tömegével láthatjuk az IKT-eszközöket használó csecsemőket, kisgyermeket (Kucirkova, 2011), illetve a fejlett világban már a 2 éveseknek is van digitális lábnyoma (B. Németh et. al. 2021). Ebben a világban – a tablet az „örökké a legjobb barát” („best friend forever”) (Brito-Dias, 2016). A legtöbb szülő eleinte csak rövid időre adja oda vagy üzemeli be gyermekének ezeket az eszközöket, később azonban ez az idő meghosszabbodik és már-már maguktól képesek használni ezeket, illetve vannak már olyan kisgyermek is, akiknek saját okoseszközeik vannak. Ezeket tudva és látván jogosan tehetjük fel a kérdést: *Jó-e ez egyáltalán így?* A mai világban legtöbbször a könyveket táblagépek helyettesítik már, a hagyományos társasjátékokat a mobilok. A technikai

újdonságok eredeti küldetése, azaz közelebb hozni egymáshoz az embereket, sajnos kudarcot vallott. Egyre inkább eltávolodunk egymástól, egyre kevesebb a személyes kontaktus, a sugárzó képernyők pedig kitöltik gyermekeink életét.

Ehhez kapcsolódóan választottam szakdolgozatom témáját, aminek alapja, hogy bemutassa azt, hogy napjainkban a médiának, illetve az IKT-eszközöknek mekkora szerepe van a nyelvi változásokban, tekintettel a beszédfejlődésre, illetve a napjainkra jellemző digitális világ hogyan hat a gyermekek nyelvfejlődésére, valamint milyen lehetséges összefüggéseket találunk a digitális eszközök túlzott használata és a nyelv-, és beszédfejlődés, és az esetleges beszédhibák kialakulása között.

1.1. Dolgozat célkitűzései

Dolgozatom célja, hogy bemutassa, napjainkban a digitális eszközök, a képernyőhasználat és média jelenléte, elterjedése és túlzott használata milyen hatással lehet a gyermekek nyelvi fejlődésére, illetve a digitális tartalmak milyen szerepet töltenek be a kisgyermekkorú nevelésben. Továbbá kérdésként megfogalmazva arra is keresem a választ, hogy előnyt vagy hátrányt jelent-e a felfokozott digitalizáció és annak használata a kisgyermek nyelvi-, és beszédfejlődésére. Kutatásomban a 1-7 éves korosztályt vizsgálom, de az óvodás korú gyermekekre fókuszálok elsősorban, ezért külön fejezetben írok ennek a korosztálynak a nyelv-, és beszédfejlődéséről. A vizsgálat középpontjában a digitális eszközök használata, a média és képernyőidő hatásának vizsgálata áll a nyelv-, és beszédfejlődés vonatkozásában.

Dolgozatomban szeretnék kitérni arra is, hogy a beszéd kialakulását több tényezővel lehet elősegíteni, valamint arra, hogy miért fontos az élő beszéd már újszülött kortól kezdve a gyermekek fejlődése során, a megfelelő környezet és a helyes beszédmodell megteremtése.

Szeretnék egy átfogó képet is bemutatni a beszédhibák kialakulásának, a mai rohanó világra jellemző okaira, miután a mai generáció egy olyan digitális világban nő fel, ahol évről évre változnak a kommunikációs szokások, és sajnos már a legtöbb szülő sem mutat jó példát gyermekének. Köztudott tény, hogy a digitális világ, a digitális eszközök használata már egészen fiatal korban beszippantja a gyermekeket, akik ha nem megfelelően alkalmazzák ezeket a „kütyüket”, akkor a beszédfejlődésüket gátolhatják.

Kutatásom során felmerülő kérdéseimre a választ online kérdőív formájában kívánom vizsgálni. Az előre megírt, egységes szempontrendszer segítségével könnyen összevettem a kapott válaszokat, így objektív eredményeket tudok leszűrni belőlük.

A szakdolgozathoz öt előfeltevést fogalmaztam meg a gyermekek digitális eszközök használatának szokásairól és képernyő idejükkel kapcsolatosan.

1.1.1. Hipotézisek

H1. Feltételezem, hogy a fejlesztő foglalkozásra járó gyermekek nagyobb mértékű képernyőidővel rendelkeznek.

H2. Feltételezem, hogy a nagyobb képernyőidővel rendelkező gyermekek esetében nagyobb arányban fordul elő nyelv-, és beszédfejlődési zavar.

H3. Feltételezem, hogy a nyelv- és/vagy beszédfejlődési zavar jelenléte (igen/nem) és az élőszóban történő mese arányai (szokott-e, vagy nem szokott-e olvasni a szülő) között kapcsolat van.

H4. Feltételezem, hogy minél korábbi életkorban történt a digitális eszközzel való találkozás és annak használata, az összefügg a nyelv-, és beszédfejlődéssel.

H5. Feltételezem, hogy az iskolai végzettség és a digitális eszközök káros hatásainak megítélése között (káros, nem káros) összefüggés található.

Ezen összefüggéseket a szülők számára készített kérdőívvel vizsgálom.

2. Szakirodalmi áttekintés, elméleti megalapozás

Mielőtt szakdolgozatom fő témakörére térnék, fontosnak tartom a nyelv, a beszéd, ezek viszonyának, valamint a nyelvelsajátítás, a beszédfejlődés folyamatának, illetve a nyelvi zavarok és beszédhibák meghatározásának elméleti háttérét is ismertetni.

2.1. A nyelv-, és beszédfejlődés mérföldkövei

2.1.1. A nyelv

A kommunikáció eszköze a nyelv, ami lehetővé teszi a gondolkodást, a gondolatok közlését és csak az emberre jellemző. Társadalmilag érvényes, konvencionális jelek egysége, ami emberi hangokkal valósul meg, azaz a nyelv a társadalom terméke, ahhoz válásának nélkülözhetetlen eleme (Bakos, 1984). A nyelv csak addig él, amíg maga a társadalom létezik (Deme, 1987). A nyelvnek számos funkciója van, köztük az érzelmi, expresszív funkció, másrészt a társadalmi érintkezés eszköze. Két fontos összetevője a szóállomány és a nyelvtan, a nyelvi rendszer, melynek szerves részét képezi a szókincs, a szótári szókészlet, de ez mellett elengedhetetlen a helyes nyelvi rendszer megléte és használata.

Az **anyanyelvnek** számos definíciója létezik, amit különböző szempontok szerint határoznak meg. Szépe György szerint az anyanyelv az, amelyet a gyermek elsőként birtokol (Szépe, 2001), Szegedy-Maszák viszont úgy gondolja, hogy ez nem csak kommunikációs eszközként szolgál, hanem egyúttal sajátos szemléletet is ad (Szegedy-Maszák, 1980). Szociolingvisztikai szempontból az anyanyelv az a nyelv, amely alapján a beszélőt anyanyelvi beszélőként azonosítják, azaz amelyet a legjobban ismer, és amelyet a legtöbbet használ (Skutnabb-Kangas, 1984). Lőrincz szerint minden gyermeknek az lesz az anyanyelve, amelyet az anyaméhben hall, és születés után édesanyjától sajátít el (Lőrincz, 2007). Pszicholingvisztikai megközelítés szerint pedig egyrészt egy olyan folyamat, mellyel képesek vagyunk szavakat érzékelni és feldolgozni, produkálni és használni ahhoz, hogy megértsük egymást, illetve képesek legyünk egymással kommunikálni (Csépe et. al., 2008), valamint Gósy szerint a gyermek az anyanyelv-elsajátítás során elsőként egy olyan kommunikációs eszköztárat vesz birtokba, mely a nyelv, hangzó változatának, a beszédnek a produkcióját és percepcióját teszi lehetővé (Gósy, 2005). A Magyar Értelmező Kéziszótár meghatározása szerint az anyanyelv „*az a nyelv, amelyet az ember gyermekkorában (elsőként, főként az anyjától) tanult meg, s amelyen rendszerint legjobban és legszívesebben beszél*” (Pusztai 2003:45).

2.1.2. A beszéd

A nyelv és a beszéd szorosan összefügg. A beszéd sajátos emberi tulajdonság, az egyén hozza létre az adott kommunikációs helyzetnek megfelelően. Míg a nyelv nem más, mint eszközkészlet, addig a beszéd ennek működtetése, egy kollektív, közös társadalmi jelenség, mely az emlékezés, a gondolkodás és mérlegelés eszköze. Beszéd által tapasztalatokat szerzünk, gondolkozunk és gondolatokat közlünk, valamint rajta keresztül hatást gyakorlunk. Maga a beszéd a társadalomba történő beilleszkedés feltétele és következménye, ami minden esetben fizikai tevékenység, ami hangadással jár (Deme, 1987). Minden emberi társadalom beszél, de beszédük eltérő, azaz társadalmilag különböző. Ezek a különbségek a hangrendszerben, szókincsben, nyelvtani szabályokban mutatkoznak meg, de egyre több a közös vonás is.

2.1.3. A beszéd és a nyelv viszonya

A nyelv és a beszéd szorosan összetartozó fogalmak, azok nem választhatók szét. Kommunikáció során mondatokat, szövegeket formálunk a nyelvi jelekből a nyelv által előírt szabályok szerint. Ennek ismeretében elmondhatjuk, hogy a nyelv egy eszközkészlet, melynek működtetése a beszéd. Napjainkban elfogadott tény, hogy a nyelv a beszédből származik, míg a beszéd önállósodási és minőségbeli fejlődési folyamatok eredménye, melynek segítségével külső és belső ingerekre reagálunk hangos formában. Feltételezés viszont az, hogy a nyelv a beszéd terméke, azaz a beszéd előbb létezett és csak később alakult ki a nyelv (Deme, 1987). Míg a nyelvről sokan azt gondolják, hogy emberektől függetlenül, önmagában létezik, valójában nem más, mint az a képességünk, hogy annak, jel-és szabályrendszerének használatával megértjük egymást, míg a beszéd a nyelv aktív használata, azaz produkálás és feldolgozás.

1. ábra: A beszéd és a nyelv viszonya

(Forrás: https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_9_nat2020/lecke_02_010)

2.2. Nyelv- és beszédfejlődés folyamata

Az emberek közötti kommunikáció eszköze a nyelv, melynek elsajátítása, annak fejlődésének minősége meghatározó az ember életében. Születésünktől kezdve folyamatosan és ugrásszerűen fejlődik, aminek szakaszai meghatározó sorrendben követik egymást. Része a tanulás, az ismeretszerzés és a gondolatok kifejezésének, amit a környezettől kapott nyelvi minta alapján sajátítunk el. Univerzális, azaz minden gyermekre egyformán jellemző, független a nyelvtípusoktól és a nyelvi kultúráktól, illetve földrajzi területektől. A nyelvfejlődésnek sosincs vége, hiszen az állandóan változó világhoz alkalmazkodni kell, ami újabb és újabb nyelvi, nyelvhasználati tudást nyújt számunkra (Kenesei,2004).

A nyelvelsajátítás születéskor kezdődik, - bár a kommunikáció már magzati korban is megfigyelhető - bonyolult és rejtélyes folyamatát számtalan tényező befolyásolja. Ilyenek a veleszületett biológiai adottságok, az észlelési agyi struktúrák, a társas környezet és interperszonális kapcsolatok. Az anyanyelv elsajátítása, a kommunikáció és a beszéd kialakulása folyamatos és ugrásszerű fejlődésmenetekben zajlik, egymást követő, megfordíthatatlan fejlődési szakaszokhoz kötve (Kenesei,2004). A beszéd sajátosan emberi tulajdonság, aminek fejlődését számos dolog befolyásolja, mind anatómiai, mind fiziológiai összefüggésekben. Lenneberg (1974) szerint a nyelvelsajátító képesség háttérében sajátos biológiai hajlam azonosítható. Másrészt létezik egy fejlődési program, mely minden emberre egyformán jellemző. A beszéd kezdete és a további fejlődés menete meghatározott sorrendet követ, azaz szabályos jelenség. A nagyobb állomások sorrendjét még a betegségek sem változtatják meg. A programra a kulturális és nyelvi különbségek sem gyakorolnak hatást. A nyelv elfojtása nehéz, elsajátításának képessége bennünk gyökerezik, valamint a nyelv nem tanítható (Lenneberg, 1967).

Magzati kommunikáció

A kommunikáció fejlődése már magzati korban is megfigyelhető. Számos vizsgálatot végeztek arra vonatkozóan, hogyha a magzat az anyaméhben folyamatos ingerek és interakciók hatásainak vannak kitéve, ezáltal érzékenyen reagál. Képes érzékelni az anya mentális állapotát, beszédének prozódiai sajátosságait, a beszéd intonációján keresztül érzelmeket megélni, valamint felismerni édesanyja hangját, melyre az anyaméhben belül mozgásokkal reagál, így tehát születés előtt is egyfajta komplex mozgás- és magatartásmintával rendelkezik, ami egyfajta testbeszéd is, reaktív és interaktív viselkedést mutatva (Chamberlain,1988).

Születéstől kezdve...

A csecsemő hangjelzései a beszédet készítik elő. A megszületés utáni időszak hangjelenségei előkészítik az artikulációs mozgásokat, a beszédprodukción, valamint tájékoztató jellegűek a környezet felé a gyermek fiziológiás és pszichés állapotáról. A gögicsélést felváltja a gagyogás, majd ezt követik a holofrázisok. Mielőtt az első szavak megjelenének, a gyermek képes felismerni szavakat. Egy éves kora körül már globálisan érti a beszédet, de fontos még a mimika és a beszédhelyzet. A szóelsajátítás folyamata másfél éves kor körül kezdődik, ekkor a gyermek már elkezd összekapcsolni a szavakat kétszavas közlésekké. Ez a folyamat szorosan kapcsolódik a szintaktikai fejlődéssel. A kisgyermeknél ebben az életszakaszban először beszédértés-vezérelt feldolgozás történik, majd a beszédészlelés finomul, majd kialakul a beszédfeldolgozás hierarchiája. Másfél éves kor körül kezdődik a szóelsajátítás folyamata, ekkor a gyermek elkezd összekapcsolni a szavakat kétszavas közlésekké. A szótanulás szoros kapcsolatban áll a szintaktikai fejlődéssel. A kéttagú közlést felváltja a távirati stílusú beszéd. Fontos ebben a szakaszban a fonológiai műveletek elsajátítása. A gyermek közléseinek terjedelme növekszik, kezd kialakulni a fejlettebb grammatikai stratégia, növekszik a szókincs, dialógusok jönnek létre. A beszédészlelés egyéni sajátosságokhoz alkalmazkodik, a beszédmegértésben hierarchikus és párhuzamos folyamatok érvényesülnek. A nyelvi tudatosság eléri azt a szintet, hogy az írott anyanyelv elsajátítása lehetővé váljék (Gósy, 2007). „Minden újszülött nyelvi képességekkel jön világra [...]. A gyerekek már születésükkor fel vannak vértvezve ezekkel a képességekkel” (Pinker 1999:262). Összegezve elmondhatjuk, hogy a nyelvi fejlődés és a beszédképesség a társadalmi boldogulás és esélyegyenlőség szempontjából alapvető fontosságú (Fehérné et. al., 2018).

2.2.3. Az óvodás korú gyermekek nyelv-, és beszédfejlődése

Kutatásom elsődlegesen az óvodás korú gyermekekre fókuszál, így ennek a korosztálynak a beszédfejlődésére koncentrálok, ezért a továbbiakban részletesen az óvodáskorú gyermekek beszédfejlődését és beszédük jellemzőit mutatom be.

Mire a kisgyermek óvodába megy, már többszavas mondatokban képes a gondolatait kifejezni. Az óvodáskorban a társas kapcsolatok kiszélesednek, a kommunikációs helyzetek, amelyekben részt vesz, változatosabbakká válnak. Robbanásszerűen megnő a szóelsajátítás üteme, az új dolgok iránti érdeklődés, környezet és valóság felé fordulás, a szociabilitás, azaz a közösséghez való alkalmazkodás és együttműködés, valamint a versengés, ami mind a fejlődésüket szolgálja. Ebben az életszakaszban fokozottan jellemző a gondolkodás és beszéd fejlődése közötti szoros összefüggés (Balogh, 2005). A kommunikációjukat a verbalitás jellemzi, a szituatív beszéd

mellett pedig jelen van már a kontextusba ágyazott beszéd is, ami szorosan kapcsolódik a gyermek pszichikus képességeinek fejlődéséhez.

Az óvodás kor kezdetén a gyermekek jellemzően már 3-5 szavas mondatokban beszélnek, ekkor jelennek meg az első összetett mondatok. Jellemzővé válik, hogy bekapcsolódnak, részt vesznek valódi párbeszédekben. A kérdésre adekvát választ adnak. A mondatok összetettsége és a használt szavak mennyisége az életkorral folyamatosan bővül (Albertné, 2004). Hároméves korukra már az anyanyelvükre jellemző módon ejtik a magánhangzókat, és a mássalhangzók ejtése is egyre pontosabbnak mondható. Szókincse folyamatosan fejlődik, de vannak ugrásszerű, látványosnak nevezhető fejlődések (Gósy, 2005). A hároméves gyermekek általánosságban 150-1000 szót ismernek, ha ezt tovább vizsgáljuk, azt mondhatjuk, hogy a gyermekek expresszív szókincse 900-1000, míg receptív szókincse 2000-3000 szóra becsülhető (Pléh, 2006). Kezdetben főként főneveket és igéket használ, majd szókincse bővülésének köszönhetően megjelennek további szófajok. Eme 3-4 éves kor közötti fejlődési időszakot hívhatjuk verbális márnak (Gósy, 2005). Jellemző még erre az időszakra, hogy a gyermek még a szavak szó szerinti jelentésére támaszkodik bizonyos szófordulatok, szókapcsolatok használata közben (Bóna-Imre, 2017). Nem képesek még összefüggő szövegalkotásra képsor segítségével sem, mert nem látják egészben a képek alkotta történetet, azokat külön értelmezik. Mire a gyermek 5-6 éves lesz, jellemzően nem okoz problémát neki a toldalékolás, illetve a nyelvtani szabályok alkalmazása és annak produktív elsajátítása már tudatosan és differenciáltan működik. Mire az óvodás kor végéhez ér a gyermek, beszédében megjelennek az idő és térviszonyok, képesek már hosszabb történeteket elmesélni megadott képsorról is, de megfigyelhető az is, hogy a szóbeli történetmesélés még nehezen megy nekik (Murányi, 2018).

Láthatjuk, hogy a nyelv elsajátítása, a beszédfejlődés egy hosszú fejlődési folyamat eredménye, amely már a magzati korban kezdetét veszi és a kamaszkor végére eléri a felnőttkori nyelvi fejlettségi szintet.

3. Nyelvi zavarok és beszédhibák

Ebben a szakirodalmi áttekintésben a nyelv-, és beszédfejlődés korai időszakában leggyakrabban megmutatkozó zavaraira térnek csak ki, miután szakdolgozatom fő témaköre is eme fogalmak elméleti hátterével kapcsolódik össze.

Mint már a fentiekben is említésre került, a nyelv elsajátításának képessége bennünk gyökerezik. A természetes fejlődés részeként a legtöbb gyermek szinte észrevétlenül, néhány év alatt birtokba veszi a nyelvet minden erőfeszítés nélkül, de vannak, akik már a korai időszakban nehézségekbe ütköznek. Később mondják ki az első szavakat, szókincsük lassan gyarapodik, nehezen kezdenek el mondatokban beszélni, amik később is töredezett, helytelenül megfogalmazott, hibás mondatok. A szavak nehezen jutnak eszükbe, szótalálási képességük gyenge, illetve problémát okozhat számukra a beszédértés. A tartósan fennálló, a mindennapi társas kapcsolatokat és a tanulást befolyásoló nehézségeket összefoglalóan nevezhetjük nyelvi zavarnak. „*A nyelvi zavar sokarcú jelenség, tüneti csoportosítása több szempontból lehetséges. Az érintett nyelvhasználati területek alapján megkülönböztethetünk receptív (megértési) és expresszív (kifejezési) zavarokat. Az érintett nyelvi szintek alapján fonológiai (a beszédhang feldolgozását vagy használatát érintő), lexikai (a szókincs területén jelentkező), szemantikai (a jelentésben megmutatkozó), morfoszintaktikai (nyelvtani) és pragmatikai (nyelvhasználati) zavarokat.*” (Lukács-Kas 2011:213).

Az elmaradásnak többféle formája és perspektívája van, mint a beszédindulás késése, a lassabb fejlődés és az eltérő minőség, bár megemlítendő, hogy a megkésett nyelvi fejlődésű gyermek később fel is zárkozhat a korcsoportjához.

A nyelvelsajátítás nehézségeinek hátterében különböző okok állhatnak. Anatómiai és fiziológiai összefüggések mind befolyással bírnak a nyelvfejlődésre, így valamelyik feltétel hiánya vagy sérülése kihat a fejlődés folyamatára. Lehet fejlődési zavar (megkésett beszéd) vagy különböző szindrómák, fogyatékoságok, mint pl. a Down-szindróma, autizmus, hallássérülés vagy értelmi fogyatékoság, azonban előfordul, hogy a nyelvi zavar specifikusan jelenik meg, azaz sem neurológiai, sem kognitív vagy szenzoros, sem szocializációs tényezők sem befolyásolják. Ezt a zavart nevezzük specifikus nyelvi zavarnak, melynek angol rövidítése: SLI (Specific Language Impairment) (Lukács-Kas, 2011).

A beszéd- és nyelvi zavar sokféle tünetegyüttest mutathat, és megjelenési formái eltérőek lehetnek. Beszédzavar esetében (0-4 év) beszélhetünk hangképzési- és rezonancia zavarokról,

illetve expresszív és receptív nyelvi késésről. Később ez a diagnosztikus kategória bővíthet (4-7 év), artikulációs, beszédfolytonosság (dadogás, hadarás), beszédmozgás és nyelvi zavarokra.

3.1. Nyelvi késés

A nyelvi késés és a nyelvfejlődési zavar nem ugyanaz. Abban különböztethetjük meg őket egymástól, hogy a fejlődési zavar már a korai életszakaszban eltérést mutat a gyermek beszédfejlődésében. Ebben az esetben megfigyelhető, hogy az első szavak nem a tipikus fejlődésmenetnek megfelelően, hanem jóval később alakulnak ki, illetve nyelvi fejlődésük nem tud felzárkózni. Szókincse elmarad a korosztályától, beszéde egyoldalú, sivár, szótanulási nehézséggel küzd. A nyelvfejlődési zavar esetén elmondható, hogy átlagosan 1-1,5 éves elmaradás mutatkozik az életkori átlaghoz mérve (Kas et al., 2010).

A legtöbb gyermek spontán sajátítja el anyanyelvét, de vannak, akiknél már a beszédfejlődés korai szakaszában elmaradás mutatkozik. Késhe a beszédindulás, a beszéd minősége nem megfelelő. Nemzetközi gyakorlatban nyelvi késésről akkor beszélhetünk, ha a gyermek két éves korára szókincse kevesebb, mint 50 szó, valamint nem használ többszavas közléseket. A korai felismerés nagyon fontos, mert hosszútávon meghatározó lehet a beszédfejlődés folyamatában, az időben fel nem ismert nyelvi probléma. Ennek terápiája a logopédus feladatkörébe tartozik.

A nyelvfejlődési késés és nyelvfejlődési zavar kialakulásának előjelei már a nyelvfejlődés korai szakaszaiban fellelhetők, ha a fejlődés eltér a normától. Ezért is tarottam fontosnak a tipikusan fejlődő nyelv-, és beszédfejlődés lépéseit ismertetni „A nyelv-, és beszédfejlődés mérföldkövei” című fejezetben.

3.2. Artikulációs zavar

A nyelv-, és beszédfejlődés szakaszai egymásra épülnek és összefüggésben vannak más képességek fejlődésével is. Szükséges továbbá, hogy az iskoláskor kezdetére kialakuljon a fonológiai tudatosság, azaz képes legyen a gyermek a szavakat hangokra bontani (Rosta, 2015). A magyar nyelvben minden beszédhangnak van egy meghatározott kivitelezési módja, amelynek eredményeként egy adott hangzást kell létrehozni. Ha a beszédmotorika nem megfelelően működik, akkor más hangzás alakulhat ki. Ennek oka lehet a beszédszervek izomzatának állapota, az idegi szabályozás, a fogazat állapota vagy más szájüregi elváltozások. Az ilyen hibázás mindig állandó és kontextustól független, de csak hangtorzítást eredményez, nem hoz létre új hangot.

Artikulációs zavar jelölésére nagyon sokféle kifejezés található a szakirodalomban, mint pl. diszlália, selypesség, raccsolás, és a pöszeség. Kovács (1974) szerint a pöszeség a beszéd tisztaságának olyan zavara, amelyre az adott nyelvközösség artikulációs normáitól való eltérés jellemző.

A pöszeség meghatározásánál az egyes szerzők a vezető tünetekből indultak ki. Ezek meghatározásáról Varga Eszter cikkében olvashatunk, miszerint Nadoleczky csak bizonyos hangok, hangkapcsolatok képzésének vagy kiejtésének képtelenségét érti pöszeség alatt, addig Kanizsai szerint csak a hangképzés egy-egy mozzanatára terjed ki az artikulációs zavar. Sarbó és Murányi úgy gondolta, hogy a pöszeség a beszéd tisztaságának zavara, míg Hvatcev szerint az artikulációs forma és a beszéd tartalom egységének a megbomlása. Schilling szemlélete ezzel kapcsolatosan viszont az, hogy a pöszeség hátterében nem az artikulációs képesség zavara áll, hanem az, hogy a hangot a gyermek nem tudja fonémaként alkalmazni, képtelen azt a nyelv fonémarendszerébe elhelyezni, vagyis ő a nyelvre, a nyelvi rendszerre helyezi a hangsúlyt. A mai modern logopédia az ő szemléletére épül (Varga 2019).

Összességében elmondható, hogy artikulációs zavarnak, pöszeségnek nevezzük a beszédhangok torzított ejtését, kiejtésének képtelenségét, más beszédhanggal felcserélését, az adott nyelvi közeg beszédhangjaitól való eltérést. A leggyakrabban előforduló beszédprobléma, ami könnyen diagnosztizálható. Hátterében organikus vagy funkcionális okok húzódnak. Organikus, ha a zavart szervi eltérés okozza, mint pl. a perifériás beszéd szervek rendellenességei, szájgarati morfológia, fogzáródási rendellenesség, lenőtt nyelvfék, stb., de kialakulhat halláskárosodás, valamint idegrendszeri sérülés következtében is. Funkcionális oka lehet a beszéd szervek ügyetlen mozgása, a hallási figyelem, emlékezet, a beszédhangok hallás utáni megkülönböztetésének nehézségei is, illetve a szociális-kommunikációs kapcsolatok beszűkülése, hibás beszéd utánzása. Az artikulációs zavarok javítása a logopédus feladata.

Az elméleti háttér áttekintése után a következő fejezetekben dolgozatom fő témakörét járom körbe. Ebben a fejezetben szeretném ismertetni azt, hogy az IKT-eszközöknek és a médiának mekkora szerepe van a nyelvi változásokban, főleg a beszédfejlődésre nézve, illetve a napjainkra jellemző digitális világ, a túlzott képernyőhasználat hogyan hat a gyermekek nyelvfejlődésére.

4. A nyelv-, és beszédfejlődést támogató és gátló tényezők

A kisgyermek életében a beszédtanulás a legizgalmasabb és legösszetettebb folyamat, ami már a magzati korban elkezdődik. Ezáltal képesek belépni egy olyan világba, amely a nyelv nélkül elérhetetlen. Természetesnek vesszük, hogy ismerjük a nyelv működését, mert naponta használjuk, és minden percben körülvesz minket. A babák egyetlen szót sem ismernek, számukra a beszéd csak egy hatalmas hangfolyam. A család és a szociális környezet feladata, hogy segítse a kisgyermeknek átkódolni a hallott hangfolyamot nyelvvé.

Ezért fontosnak látom, hogy a támogató és gátló tényezők szempontjából is megvizsgáljuk a szocializációs szinteket, mivel ezeken keresztül számos hatás éri a gyermekeket fejlődésük során. A szocializáció fogalma szerint a szocializációs szintek olyan kiscsoportok, amelyekben a szocializáció történik. Ez alapján két szintet különíthetünk el. Az elsődleges (család) szocializációs szintet, illetve a másodlagos (kortárs csoportok, óvoda, iskola, munkahely; tömegkommunikációs eszközök) szocializációs szintet (Bányász, 2008). A nyelvfejlődési folyamatot az anya-gyermek kapcsolat indítja el, de a későbbiekben fokozatosan távolodik az a tér, ami hatással van a nyelvhasználatunkra (Bagdy, 2004).

4.1. Támogató tényezők

4.1.1. Elsődleges szocializációs szint

A család az elsődleges szocializációs szintere életünknek. Ebben formálódik, alakul ki személyiségünk, önazonosságunk és a világhoz való viszonyunk. A gyermek itt tanulja meg a nyelvet az itt szerzett tapasztalatok alapján. A család fontos szerepet játszik a különböző beszédmódok elsajátításában és gyakorlásában is, ezért nagyon fontos, hogy a szülők mintát mutassanak a gyermeknek a nyelv elsajátítása során. A támogató szülő biztosítja a gyermek számára a beszédkedvet felkeltő környezetet. A nyelvfejlődés megelőzi a beszédfejlődést, hiszen a nyelvhasználat lehet beszéd nélkül is, de a beszéd már nem lehetséges nyelv nélkül (Gyarmathy, 2018). Eleinte a gyermek még nem a szavak jelentését érti, csak a környezet, a mimika, gesztus, és hangsúly komplexusában tudja értelmezni a hallottakat. *„A gesztikuláció fontos szerepet játszik az emberi kommunikációban, és nem csupán üzenetet hordoz, hanem magát a nyelvhasználatot is támogatja. A mozdulatokkal való kommunikáció, a beszéd mozdulatokhoz való kötése tudatosan is építhet a gesztusokra, és a nyelvi fejlődés támogatására kiváló lehet”* (Gyarmathy 2018:78). A nyelvfejlődés folyamatában tehát legmeghatározóbb szerepe a szülőnek, főként az anyának van, miután anya-gyermek közös figyelmi helyzetének

időtartama és minősége rendkívül fontos ebben az időszakban (is). Közös figyelmi helyzetnek „*azt a szituációt nevezzük, amikor a szülő és a gyerek közösen egy harmadik dologra, pl. játékra, állatra figyelnek úgy, hogy közben tudják, a másik is ugyanarra a dologra figyel. Ez a helyzet biztosítja például a nyelvi fejlődésben a közös referenciát, vagyis azt, hogy a gyerek átlátja, a felnőtt mire gondol, amikor megnevez valamit; innen tudja, hogy a szó, amit hall, mire vonatkozik*” (Kas et al., 2015:33).

A gagyogás során egy ún. prototársalgás jellemző, ami egy sajátos korai kommunikációs stratégia. A gyermek még nem érti, mit mondanak neki, de szülő bevonja a beszélgetésbe, ha még nem is kompetens a beszélő. A legfőbb célja ezáltal az, hogy valamilyen hangbéli vagy motoros választ kapjon a csecsemőtől. Nyelvi válasz híján a kisgyermek mosolyog, gögicsél, rúg-kapál, más esetekben egyszerű fiziológiás megnyilvánulásokat (ásítás, köhögés, bőfizés, tüsszentés, stb) produkál, amit az anya válasznak tekint (Fehérné et al., 2018).

A dajkanyelv, amely sajátos nyelvhasználaton alapul és kifejezetten a kétéves korig terjedő gyermekekhez szól, nagyban támogatja a nyelvfejlődést. Ez a beszédforma segít a gyermeknek a nyelv elsajátításának első lépéseiben. A dajkanyelv jellemzői közé tartozik a magasabb hangfekvés, az éneklő hanghordozás, a változatos dallamkészlet, a gyakori hangsúly, a szabályos ritmus, a lassabb beszédtempó, az izolált szavak és az egyszerűen képezhető hangok.

Tehát az elsődleges szocializációs szintér legfontosabb feladata a szülő-gyermek központú kommunikáció, amikor a felnőtt figyelembe veszi a gyermek sajátosságait és ezeknek megfelelően választ témát, beszédmódot és megértési stratégiát, a gyorsabb és nagyobb arányú szókincsfejlődés érdekében (Réger, 2002).

4.1.2. Másodlagos szocializációs szinterek

A másodlagos szocializációs szintér a gyermek intézményes nevelését jelenti, ideértve a bölcsődét, az óvodát, az iskolát. Ez a szintér átveszi a család bizonyos szocializációs feladatait. Néhány gyermek esetében a bölcsőde, de általában az óvodai csoport az első olyan hely, ahol a gyermek kapcsolatba kerül egy közösséggel. Megtanul alkalmazkodni, együttműködni és bizonyos viselkedési normákat, formákat és szabályokat követni. A családi kötődés azonban még jelentős, és az esetleges benne keletkező zavar gátló tényezővé válhat, és kihathat a beszédfejlődésre.

Sok kisgyermeknek a bölcsőde az első szocializációs szintér. Az alapprogram kimondja, hogy a kisgyermeknevelő legfontosabb feladata, a „*kisgyermek beszédképességének fejlesztése érdekében az ingerekben gazdag, tiszta nyelvi környezet biztosítása, a kommunikációs kedv*

felkeltése és fenntartása a bölcsődei nevelés-gondozás minden helyzetében, mondókák, énekek, versek, mesék közvetítésével” (Bölcsődei Nevelésgondozás Országos Alapprogramja 2017: 5). Továbbá külön kitér arra is, hogy biztonságos és támogató környezetet kell biztosítani a kommunikatív képességek fejlődéséhez, mindezt felnőtt-gyermek és gyermek-gyermek közötti interakciók által (Bölcsődei Nevelésgondozás Országos Alapprogramja 2017).

Legtöbb kisgyermeknek az óvodába lépéssel kezdődik meg intézményes nevelése, ami egy olyan hosszú szakasza kora gyermekkorának, hogy kezdetben nem csak számára okoz nehézséget, hanem a szülőknek is. Az óvodák feladata közé tartozik a nyelvi kommunikáció és az anyanyelvi kompetenciák fejlesztése, azaz a gyermekek életkorának megfelelő szinten birtokolja a verbális és nonverbális kommunikáció képességét. Az anyanyelvi stratégiák nagyon sok formában valósíthatók meg az óvodai nevelésben. Változatos módszerekkel, anyanyelvi játékokkal, különféle tevékenységi formákkal, a beszédészlelést és beszédértést fejlesztő tevékenységekkel, eszközökkel, spontán beszédhelyzetekkel a pedagógusok a gyerekek beszédaktivitását fokozzák, és legfőbb céljuk a nyelvi és kommunikációs képességeik kibontakoztatása az iskolaérettség követelményeinek megfelelően. Itt kell megemlíteni, hogy milyen nagy szerepe van az anyanyelvi játékoknak, hiszen ebben a korban a legfontosabb a játék, ami az óvodai nevelés leghatékonyabb eszköze. Ilyen lehet: hallásfejlesztő játékok, beszédszervek ügyesítésére, fonémahallás fejlesztésére, mondatfonetikai és nonverbális kommunikáció gyakorlására szolgáló játékok, valamint szókincsgyarapító, mondat- és szövegalkotást, a beszédmegértést fejlesztő és segítő játékok, és a legfontosabb, a szöveg-ritmus-mozgás együttesének gyakorlására szolgáló játékok.

Az óvodapedagógus és a kisgyermeknevelő beszéde mintául szolgál a gyermekeknek. A pedagógusok beszéde legyen tartalmilag referenciális (tényeket közlő), emocionális (érzelmekek közlése), konaktív (befolyásoló), fatikus (kapcsolat teremtő – pl.: légy szíves), esztétikus (kiemeli a nyelv szépségét), etikus (hisz abba, amit mond). Legyen formailag változatos hangzású, hibátlan hangképzésű, teljes szavakat tartalmazó, gazdag (szókincs), ironizálástól mentes. Mind ezek mellett pedig a metakommunikációra is fektessen nagy hangsúlyt (pl.: helyes testtartás).

4.2. Gátló tényezők

A kedvezőtlen szociális körülmények között élő, alacsony iskolázottságú emberek fogalomhasználatára, beszédére ún. korlátozott nyelvi kód jellemző. Bernstein állítása szerint ez a kód lehetővé teszi eme tagok közti szoros kapcsolatot, és oly módon használják a nyelvet,

hogy sokszor félmondatokból, „furcsa” szavakból is megértik egymást. Erre más csoportok nem képesek, illetve sokszor meg sem értik őket. Jellemző rájuk, hogy az emberi kapcsolatok terén kevés elvont fogalmat ismernek és használnak, viszont több névmást és rámutatást, egyszerű és rövidebb mondatokat alkalmaznak. Beszédük zsargonszerű (Bernstein, 1975).

A gyermek nyelv-, és beszédfejlődésére a szülőközpontú kommunikáció is negatív hatással van. A szülő sokszor figyelmen kívül hagyja a gyermek sajátos kommunikációját, így kevesebb közös figyelmi helyzet jön létre. Ez a kommunikációs forma befolyásoló hatással van a gyermek szókincsének fejlődésére, ami lelassul és a jellemzően gyéresebb szókincs is csak kétéves kor után alakul ki.

Napjainkban, sajnálatos módon, sok szülő nem tartja annyira fontosnak a gyermekével való szemtől-szembeni közvetlen kommunikációt. A beszélgetésre szánt idő mennyiségére próbál ugyan odafigyelni, de annak minőségére már kevésbé. A legfőbb oka a szinte minden háztartásban megtalálható IKT-eszköz, okoseszköz, de legfőképpen a televízió, ami mellett szinte megszűnik, vagy nagyon lekorlátozódik a családban a kommunikáció. Amíg a gyermek egyre többet tölt ezeknek az eszközöknek a bűvöletében, annál nehezebben lehet szóra bírni. Ezeknek az eszközöknek köszönhetően szinte teljesen eltűnik a kommunikációs készség vagy nagyon minimálisra csökken. Hatásai a nyelvi szocializációra nézve kisgyermekkorban a legkárosabb. A magára hagyott tévénéző gyermek nem hasznosít semmit a látottakból, az említett közös figyelmi helyzet elmarad (Fehérné et al., 2015).

5. Kisgyermek a képernyő előtt

Elmondható, hogy a képernyőidőnek a mai napig nincs egy konkrét, minden területre kiterjedő definíciója. Egy olyan fogalomként tekinthetünk rá, mely napról napra dinamikusan változik, miután folyamatosan bővül azoknak az eszközöknek és tevékenységeknek a száma, melyek alkalmazása gyakorlatilag képernyőhöz köti a felhasználót. Magában foglalja több eszköz, mint például a televízió, a mobil eszközök, számítógépek és játékkonzolok használatával eltöltött időt. Számos kutatás figyelmeztet arra, hogy a képernyő előtt, képernyővel eltöltött túl sok idő rossz hatással lehet a fizikai és mentális egészségünkre, így a gyerekekre is. Ronthatja a figyelmi, koncentráció- és emlékezési képességeiket, zavart okozhat a nyelvfejlődésükben, a táplálkozásukban és az alvásukban, valamint fokozott stresszt, szorongást is kiválthat.

2. ábra: A képernyőidővel összefüggő negatív hatások (Forrás: saját szerkesztés)

5.1. Meddig, kontra mit és hol? – Amit a kutatások mondanak

A „képernyőidővel” kapcsolatos kutatások és hatásvizsgálatok egyik jogos kritikája, hogy nem határoznak meg egy egységes definíciót. Ennek tükrében, azaz differenciálás hiányában ugyan úgy képernyőidőnek minősül a virtuális kapcsolattartás, a videójátékozás és „offline tévézés” is. A Nemzeti Média-és Hírközlési Hatóság (2018) felméréséből kiderül, hogy sok szülő gyakran büszkén számol be arról, hogy két-hároméves csemetéjük már magabiztosan használja a különböző „okoseszközöket”. Megkeresik kedvelt meséiket a videómegosztókon, bekapcsolják

kedvenc játékaikat, ez idő alatt pedig a szülők el tudják végezni a napi teendőiket. Vannak szülők, akik egyáltalán nem problémáznak ezen a képernyőidő kérdésen, és egészen kicsi kortól különféle „fejlesztő eszközöket” adnak a kicsik kezébe: babakocsizáskor, evés közben, vagy bármikor, hogy megkönnyítsék a saját dolgukat. Ez azonban nemcsak előnyökkel, hanem számos kockázattal is járhat, és komoly nevelési kérdéseket vet fel. De lehet-e arany középút?

A témában napjainkra egyre több kutatás látott napvilágot arra vonatkozóan, hogy az infokommunikációs technológiák milyen hatással vannak a gyermekek beszédfejlődésére. Az alábbiakban bemutatott kutatási eredmények egyes szerzők következtetéseit tükrözik.

A korai gyermekévek fejlődését nagyfokú agyi plaszticitás jellemez. Ekkor az agyat még nagyobb arányban befolyásolják a környezeti tényezők, azaz a médiahasználat, a médiából érkező ingerek befolyásolják a fejlődő agyi folyamatokat. Ennek mentén vizsgálatokat végeztek és Wilmer és munkatársai (2017) azt tapasztalták a kutatás eredményeit vizsgálva, hogy nem állapítható meg egyértelmű összefüggés az agyi folyamatok fejlődése és a média használat között. A megállapításukat arra alapozták, hogy ezek a vizsgálatok korrelációs jellegűek voltak. Takeuchi és munkatársai (2018) longitudinális vizsgálattal nem a koragyermekkorú éveket vizsgálták, hanem 10-11 éveseket, akiket 3 éven keresztül vizsgáltak, aminek eredményei fontos megállapításhoz vezettek. A szakemberek az eredmények alapján azt látták, hogy a figyelemmel és nyelvi feldolgozással összefüggő agyi területeken alacsonyabb fehér-, és szürkeállomány növekedés volt mérhető (Takeuchi et al., 2018). Tehát egyértelműen kimutatható, hogy a média hatása negatívan befolyásolja az agyi területek fejlődését.

Kostyrka-Allchorne és munkatársai 2017-es kutatásukból azt a következtetést vonták le, hogy a kora gyermekkorú tévénézésnek negatív hatásai vannak a gyermek fejlődésére nézve. A szülő-gyermek kapcsolat csökken, mennyiségi és minőségbéli romlás figyelhető meg, illetve kiváltja azokat a tevékenységeket (pl. játék, mozgás), amelyek a fejlődéshez elengedhetetlenek (Kostyrka-Allchorne et. al., 2017).

A kisgyermekek képernyő idejének és médiahasználatának kérdése tehát fontos és komplex kérdés, amit számos tényező befolyásol. Igaz, nincs egységes irányelv erre vonatkozóan, néhány általános ajánlás mégis létezik.

A kisgyermekek médiahasználatára vonatkozó külföldi ajánlások, mint például a tekintélyes Amerikai Gyermekgyógyászati Akadémia (továbbiakban: AAP) álláspontja az, hogy a 18 hónapnál fiatalabb gyermekek esetében teljes mértékben kerülni kellene a különböző képernyők előtti időtöltést. Legutóbbi ajánlásuk szerint a 18 és 24 hónap közötti gyermekeknek is lehet „kütyüt” adni a kezébe, ha van aktív szülői jelenlét, és nekik készített (készségfejlesztő)

tartalmakkal ismerkednek. Szintén a legaktuálisabb kiadványba foglalták bele, hogy 2 és 5 éves kor között érdemes a képernyőidőt napi egy órában maximalizálni, lehetőleg szintén szülői felügyelettel. Későbbi életkorokban is fontos „kütyümentes” időbeli és térbeli kereteket kijelölni (mikor és hol nem szabad), illetve figyelni arra, hogy a képernyő előtti idő ne menjen a kellő alvás- és mozgásmennyiség rovására, valamint ne zavarja meg a családi életet (AAP Council on Communications and Media, 2016).

Az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization továbbiakban: WHO) ajánlásában a fizikai, társas és offline tevékenységek elsőbbséget élveznek bármely életkorban lévő gyermekről is legyen szó a képernyő előtt töltött időhöz képest. A WHO a lehető legkevesebb képernyőidőt javasolja az öt éven aluli gyerekeknek, illetve javasolja, hogy a két éven aluli gyermekek lehetőleg egyáltalán ne legyenek képernyő előtt. A 2-5 éves kor között is maximum 1 órát javasol, szülői felügyelettel.

5.1.2. Médiatudatosság

A médiatudatosság a gyermeknevelés egyik központi témájává vált az elmúlt években, ami rendkívül összetett kérdés és sok esetben nem igazán tudnak mit kezdeni vele a szülők. A mai gyerekek már nemcsak az internet és a digitális média, hanem az érintőképernyős okoseszközök környezetében szocializálódnak. Igen jelentős részük hihetetlenül alacsony életkorban kezd el ezekkel az eszközökkel, illetve tartalmakkal ismerkedni. Számos példát látunk arra vonatkozóan, hogy a szülők már néhány hónapos gyerekek elé is leteszik az okoseszközöket, még akkor is, ha egyébként a gyerek még nem is tudja értelmezni ezeket a képeket, de nyilván követi a tekintetével a mozgó fényjelenségeket, és két-három évesen pedig már rendszeres fogyasztóivá válhatnak a tartalmaknak. Ennek veszélyeire, a gyerekekre gyakorolt hatásaival kapcsolatban készült vizsgálati eredmények, mint fentebb említettem már, körültekintésre, óvatosságra hívják fel a figyelmet. A kora gyermekkorban a képernyők előtt töltött idő és médiatartalom számos területre hathat kedvezőtlenül, de a következő fejezetekben a nyelv-és beszédfejlődésre, kommunikációra kiható és ezekkel szorosan összefüggő és kialakuló zavaraira térnek majd rá.

6. Éretlen idegrendszer egy digitális világban

Mint azt az előző fejezetekben is leírtam, a gyermekek idegrendszere folyamatosan épül, fejlődik, az agyi struktúrák egészséges fejlődés mellett csak a 20-as éveinkre válnak teljessé. A beszéd-, és nyelvfejlődés folyamatai is megfelelő idegrendszeri érettséggel, fokozatosan alakul. De mi a helyzet napjainkban, mikor a digitális eszközök teljesen áthatják mindennapjainkat és már szinte sehova sem megyünk az okostelefonunk nélkül? A technológia fejlődésével igazából nem is lenne baj, de az már problémát jelent, hogy az 1-2 éves gyermekeket is beszippantja a digitális világ, de az éretlen idegrendszerük még nem áll készen a túl sok és gyorsan áramló komplex információk, tartalmak befogadására és feldolgozására. A témában nagyon sok előadását hallgattam meg, több cikkét, tanulmányát olvastam el Uzsálné Pécsi Rita neveléskutatónak, aki elmondja és felhívja a figyelmet több nemzetközi kutatásra és vizsgálati eredményre az okoseszközök gyerekekre gyakorolt káros hatásaira. Véleménye szerint mára még *„Nem alakult ki a kultúrája a géphaszúlatnak, vagy képernyőhaszúlatnak”* (Uzsálné Pécsi, 2023:o.n.). Hangsúlyozza, hogy a képernyő előtt eltöltött idő valós tevékenységek hiányát eredményezi, így túl sok digitális inger éri a gyermekeket és nincs valós élménytapasztalat. Úgynevezett „mintha” történés valósul meg, pedig valósan meg sem történik, márpedig az idegrendszer valós tapasztalásokon, ingereken keresztül tud épülni. Amíg a gyermek a képernyőt bámulja, semmilyen mozgástevékenységet nem végez. Pedig tudjuk, a mozgás az alapja mindennek! A mozgáshiány nagyon sok idegrendszeri pálya kialakulását gátolja, többek között a logikai pályák fejlődését és az értő olvasás képességét is, nem beszélve a beszédfejlődésről. Vagyis a *„Kicsiknek valódi kapcsolatokra, tapasztalásra van szükségük, nem egy alkalmazásra!”* (Uzsálné Pécsi, 2023:o.n.). A témában tanulmányok és kutatások, illetve saját tapasztalatain keresztül is vizsgálja a képernyő előtt eltöltött idő és a gyermeki idegrendszer fejlődésének összefüggéseit. Ezzel kapcsolatban felhívja a figyelmet egy több, mint 20 éve tartó amerikai kutatásra (Amerikai Pszichológiai Társaság), miszerint öt szülőből négy hiszi azt, hogy a képernyő előtt töltött idő, fejlesztő hatással van gyermekére. Valóban, egyes képességeket fejleszhetnek a technológiai eszközök, de ez a fejlesztőhatás csak és kizárólag minimum idő eltöltését jelenti a képernyő előtt, megfelelő tartalom mellett. Sokan „bébiszitterként” is tekintenek a képernyőre, ami leköti, csendben tartja a kisgyermekeket. Véleménye szerint ijesztő az a tudat, hogy az óvódás korú gyermekek nagy százaléka is órákat tölt képernyő előtt, miközben az idegrendszerük még kialakulatlan és olyan intenzív szakaszban van annak fejlődése, hogy az káros, romboló és függőséget okozó hatással van arra. Ezzel a megállapítással sok szakember egyetért, köztük Körmendi Attila (2023) pszichológus, aki

szerint már tendencia, hogy a korai életévekben, így 1-2 évesen is digitális eszközöket használnak már a gyerekek. Véleménye szerint sok szülő csak így tudja lekötni gyermekét, azaz, a szülők úgy gondolják, csak így juthatnak egy kis „lélegzetvételhez”.

6.1. Digitális függőség

Ki ne látott volna különböző platformokon olyan kisgyermeket, mondhatni szinte csecsemőt is akár, aki kezében egy okostelefon vagy tablet képernyőjét bámulja? Szinte már meg sem lepődünk, de az már megrökönyödésre és elgondolkodtatásra adhat okot, hogy ezeknek az eszközöknek az elvétele olyan sírás és dühkitörést eredményez több kisgyermeknél, amit a szülők sok esetben alig vagy egyáltalán nem tudnak kezelni. Mi ez, ha már nem egy bizonyos függőség?

A túlzott képernyőhasználat, a videójátékok, stb. használata során az ún. dopaminrendszer aktiválódik. A dopamin a jutalmazási és élvezeti érzésekhez kapcsolódik, így annak felerősödése azt eredményezi, hogy egyre nehezebben tudunk ellenállni a digitális eszköz használatának. Hogy is van ez? Az alkalmazások, játékok, stb. használata során a felhasználónak legtöbbször erőteljes sikerélményei vannak, minek hatására dopamin szabadul fel az agyban, ami a jutalmazó rendszert gyorsan aktiválja, majd ismétlésre ösztönzi. A probléma csak az, hogy a dopamin egy függőséget okozó szer, amiből egyre nagyobb dózis szükséges. A legnagyobb veszélyt az jelenti, mikor az idegrendszer már telített vele. Minél korábban kezdik el használni az okoseszközöket a gyerekek, annál nagyobb a függőség kialakulásának veszélye is. Úton-útfélen, mindenhol azt látjuk, hogy az okoseszközök térhódítása napjainkra elérte a csúcst. Úttesten mobiljából fel sem néző fiatalok kelnek át, a gépkocsiban telefonozó, vagy csak épp a pirosnál várakozó sofőrök, a plázákban, bevásárlóközpontokban, a babakocsiban, kezében „okoskütyüvel” ülő kisgyerekeket látunk, vagy fiatalokat ülni egy asztalnál, ahol mindenki a mobilját nyomkodja és még számos példát sorolhatnánk, amit saját tapasztalataim is alátámasztanak. Tény, hogy a digitális világ örömet akar és örömet is szerez nekünk (de nem barátságból). Az alkalmazások, játékok, tartalmak fejlesztői különböző szakemberektől – orvosok, neurológusok -, tudósoktól informálódnak és tanulják meg azt, hogy és mivel lehet minél intenzívebb idegrendszeri választ kiváltani a felhasználóból, minél gyorsabban és minél nagyobb örömezt okozva. Ehhez tudniuk kell, hogy milyen szavakat, szín-és hangeffekteket, képeket társítsanak az alkalmazásokhoz, illetve milyen ritmust és tempót alkalmazzanak. Csodálkozunk, ha a gyerek a képernyő rabja lesz?

A jelenség kézzel fogható mivoltából adódóan nagyon fontos és hiánypótló ma a digitális világ veszélyeire való felhívás, a témával foglalkozó különféle cikkek, tanulmányok és előadások publikálása, az oktatási intézményekben tartott felhívások, kerekasztal beszélgetések, stb. Egyre gyakrabban merül fel a kérdés sok szülőben is, hogyan, miként lehetne változtatni gyermeke képernyőhasználatán, az esetlegesen felmerülő problémákat hogyan lehetne mérsékelni. Az előző fejezetben már kitértem a médiahasználat külföldi ajánlásaira, most viszont a szülőknek, pedagógusoknak és igazából mindenkinek jó szívvvel ajánlom a témához szorosan kapcsolódó alábbi könyveket:

Körmendi Attila pszichológus, „Behálózott gyermekeink. Okos eszköz-használat gyermek-és serdülőkorban” (2023) című könyve, ami „...szakmai és tudományos forrásból elsősorban szülők, iskolai és óvodai pedagógusok számára íródott annak érdekében, hogy elősegítse a gyermekek és serdülők megfelelő okos eszköz-használatát, csökkentse a használattal együtt járó potenciális veszélyforrásokat” - írja bevezetésében Körmendi (2023:o.n.).

Könyvében összefoglalva és szintetizálva ír a témával kapcsolatos, eddig felhalmozott tudás, ajánlás és prevenciók lehetőségeiről, amit közérthető formában ad át szülőknek és pedagógusoknak.

Másik, általam ajánlott irodalom Uzsalyné Pécsi Rita 2020-ban megjelent, „Fejleszt vagy rombol? Kulcs az okos eszközök okos használatához” című könyve. Ebben a könyvében különböző szakirodalmakra támaszkodva, közérthető tudományos munkájában megcáfolja azt a közkeletű szülői vélekedést, miszerint az okos eszközök fejlesztik a gyermek gondolkodását. A szerző ajánlása: „Ajánlom a könyvet kezdő szülőknek, hogy az elején el ne rontsák az okos eszközökkel a gyermekük fejlődését, ajánlom gyakorló szülőknek, hogy korrigálni tudják, ha már valamit elrontottak, mert mihamarabb ismerik fel a hibákat, annál könnyebb a gyógyulás, a kivezető út”(Uzsalyné Pécsi, 2020:o.n.).

Végezetül, de nem utolsó sorban Jonathan McKee (2023) „Képernyő-generáció-Hogyan neveljük gyermekeinket egy digitalizált világban?” című könyve az, amiben a szerző leírja, hogy hogyan és miként óvhatjuk meg gyermekeinket a digitális világ negatív hatásaitól. Nem csak jótanácsokkal látja el a szülőket, hogy hogyan állítsa be a képernyő-korlátozást a gyermek okos eszközein, de segít abban is, hogy hogyan juttathatjuk el gyermekeinket arra a szintre, ahol bölcsen és megfontoltan tudnak mozogni a digitális világban.

Szakedolgozatom eme fejezetének megírása, az azt megelőző, témához kapcsolódó szakirodalmak, kutatások, publikációk és előadások megtekintése, elolvasása és azok tovább

gondolása számomra nagyon érdekesnek és szinte élményszerűnek tűntek, mert jómagam is az okoseszközök, a digitális világ olyan része vagyok, aki nap, mint nap több időt tölt a képernyő előtt. Fontos volt számomra közelebbről is megismerni azt a folyamatot, miként szippant be gyermekeket, fiatalokat és felnőtteket egyaránt a digitális világ, honnan hova vezethet az út, és milyen áldozatokkal, káros következményekkel járhat.

Ezek után pedig fókuszáljunk a legkisebb, legfiatalabb képernyőhasználókra, akiknek nem is kellene képernyő előtt eltölteni időt, mégis, általánosságban fogalmazódik meg az állítás, miszerint a mai gyerekek már telefonnal a kezükben születnek... Elkerülhető lehet(ne)-e az okoseszközök, a képernyőhasználat a legkisebbek körében vagy „*Melyik mese is az igazi mese?*”

6.2. Élőszó kontra digitalizáció a nyelv-, és beszédfejlődésben, avagy „Melyik mese is az „igazi” mese?”

A meseolvasás fontos. Ezt nem kérdőjelezi meg senki. Ennek ellenére szinte általános irányítás, hogy a gyermekek a szülők által okoseszközökbe, számítógépbe „betett” meséket nézik vagy a televízió mesecsatornáját bámulják. Milyen következményei is lehetnek ennek a beszédfejlődésre nézve?

Míg az élőszavas meseolvasás vagy a szabad mesemondás alkalmával a szülő folyamatos kapcsolatban van a kisgyermekkel, látja, érzi, ha valamit nem ért a gyerek, beszél hozzá, magyaráz és megmutat, azaz gyorsan és azonnal tud reagálni. A kisgyermeknek lehetősége van kérdezni, kommunikálni a mesével kapcsolatban és rögtön fel is dolgozza élményeit (Ungváry, 2010). Mindeközben a szülő figyelemmel kísérheti gyermeke reakcióit, válaszol kérdéseire, egymással beszélgetve vitatják meg a mesehősök jellemét, cselekedeteit, mi a jó és mi a rossz. Ez egy jól működő interakció, ami építi a kapcsolatot a szülővel, fejleszti a gyermek gondolkodását, gyarapítja szókincsét, feloldja az esetleges feszültségét, mert a tévé sosem simogat, nem vigasztal és nem közvetít érzelmeket, míg az élőszó, a beszéd, a kommunikáció, az *együtt itt és most* számos valós tapasztalást nyújt a kisgyermeknek. Vitathatatlan, hogy beszédfejlődés során a gyermek mintát követ, azaz fontos a környezet és a helyes beszédmodell. Látja a mimikát, a gesztusokat, és nem utolsó sorban az artikulált beszédhangokat. Sajnálatos módon azt lehet tapasztalni, hogy ebből a generációból kezd eltűnni az „élő mese”, helyette a képernyőről sugárzott, szinte számomra is sokszor érthetetlen, bugyuta mesék, animációk töltik ki a „mese” fogalmát. Akiknek gyermekkorában kimarad a mese, a mélyebb jelentések, tartalmak elvesztik érvényüket és szegényebbek lesznek egész életre (Voigt, 2009).

Minden felnőttnek tudnia kell(ene), hogy a túlzott média- és képernyőhasználat következménye az lehet, hogy a kisgyermek a szöveg helyett a képet és a hangot preferálja majd, ezáltal nyelvi kifejezőképessége, szókincse szegényes lesz, továbbá átvesz szlengeket, nyelvi stílusokat, ezáltal később szövegértési problémái is lehetnek. Kérdésként sokunkban felmerülhet, hogy miért?

Korunk modern mesefilmjei egy lebutított, leegyszerűsített, gyorsan változó, pörgő képi, tartalmi világot jelenítenek meg a képernyőn, amiben gyors és egyre gyorsabb stimulánsokkal, sokszor feldolgozhatatlan, felfoghatatlan mennyiségű információval, gyakran ennek ellenkezőjével, semmitmondó, üres vagy életkornak nem megfelelő tartalommal jelennek meg. A korai médiahasználat, az IKT-eszközökön nézett mesék, játékok ugyan lefoglalják a gyermeket, de ezeknek a hatásai kapcsán nem csak a gyermeki vágyak, az életfelfogás alakul szinte észrevétlenül, hanem az agyi működést is befolyásolja, ergo, a jobb oldali agyfélteke megnagyobbodik - ez a vizualitásért felel, míg a baloldali, ami a beszédért felelős, arányos módon visszafejlődik. Ennek hatása később megmutatkozhat a kommunikációban, a beszéd- és nyelvfejlődés folyamatában is. Szinte észre sem vesszük, de a gyerek már sajátos szlengekhez van szokva, amik lekorlátozzák szókincsét, és amiben egyre több idegen szó, vagy értelmetlen szó, „szókreálmányok” (pl. tyúkica, megkukurikázás) jelennek meg. Korunk kisgyermekére jellemző, hogy a verbális kommunikációjuk nem csupán a nyelvi szinteken lehet eltérő, hanem a hanghordozás, a beszédtempó, ami intenzív és gyors, olykor követhetetlen, valamint a gesztusok, mimikák sem mindig illeszkednek a nyelvi közlésekhez. Sablonos, túlzó, esetleg primitív megoldásokat használnak. Gyakori jelenség az affektálás, a túlintonált beszéd. A kisgyermek nyelvi kommunikációs készsége ily módon nemhogy nem fejlődik, hanem esetleg sérül, az érzések, a megértés és felismerés is elmaradhat (Hegedűsné Tóth, 2022.).

Miután az agyi struktúrák még kialakulatlanok, sokszor a kisgyermek fel sem tudja dolgozni a látottakat, a legtöbbször gyorsan pörgő, színes képkockák csak „lefagyasztják” a képernyő előtt, transzba esik az agy, ún. fixált figyelem jön létre. A gyermek ül a képernyő előtt, ami sokszor megbabonázza őt, miután a gyors képváltások, az intenzív hangeffektusok feszültségben tartják, és nem engedi levenni a szemét a képernyőről. A gyorsaságuk miatt feldolgozhatatlan képek a gyermekben feszültséget is szülhetnek. A képernyőről a kicsik készen kapják a világot, a fantáziájukat nem mozgatja meg a tévéműsor. Elfelejteneik belső képeket készíteni, ami a meseolvasás közben viszont intenzíven jön elő. A meseolvasás a digitális mesékkal ellentétben teljesen más funkciókat indítanak be az agyban. A hallott ingert a kisgyermeknek át kell alakítania képekké, reprezentációkká. Ekkor saját maga formálja meg képzeletbeli hőseit,

figuráit. Képzelő ereje, fantáziája, kreativitása és lelki érzékenysége játszva fejlődik, valamint a koncentráció elsajátítását is gyakorolja, amit a későbbiekben, a tanulás folyamatában fogja nagy hasznát venni. A meseolvasás során bővül a szókincse, megtanulhatja, hogyan fejezze ki magát választékosan, észrevétlenül sajátítja el a nyelvtant, nyelvi fordulatokat használ, fejlődik a kommunikációs és nyelvi kifejező képessége, és nem utolsósorban a helyes, artikulált beszédforma is létrejön. Észrevesszük, hogy szívesen beszél, kommunikál másokkal is, nyitott és elfogadóbb.

6.3. Nyelvi-és beszédzavarok a digitális világban

Az elmúlt évtizedekhez képest napjainkra megsokszorozódott azon kisgyermek számát, akiknél nyelvi késés, beszédészlelési és beszédértési problémák vannak jelen. A romló statisztikáért sok szakember egyértelműen a megnövekedett képernyőidőt, a tévénézés mellett a tabletek, okostelefonok, laptopok térhódítását teszi felelőssé. A Huawei Technologies Hungary 2020-as felméréséből kiderül, hogy a 3 év alatti gyermekek fele, a 4-6 éves korosztálynak pedig a 90 százaléka használ okoseszközöket, főként telefont, tabletet és notebookot (Habók, 2020). Feltételezhető, hogy ez az arány egész biztosan nőtt az elmúlt több mint 3 év alatt, amihez a pandémia szintén hozzájárult. Sok szülő úgy próbálja megnyugtatni magát, hogy csak a „Bogyó és Babócat” nézi a gyerek, az úgy is kicsiknek való, vagy örülnek annak, hogy a gyermek magába szívja az „angoltudást”, ha olyan edukációs applikációkkal játszik, amik segítségével játszva tanulhat, fejlődhet a kisgyermek. De ne áltassuk magunkat! Egyre hangsúlyosabb formában hívják fel a szülők figyelmét arra, hogy a képernyő előtt eltöltött idő semmilyen formában nem szolgálja a kisgyermek fejlődését, sőt, negatív hatásai több területen és egyre súlyosabban jelennek meg. A különböző szakemberek, mint a neurológusok, pszichológusok, konduktorok mellett a logopédusok tapasztalata és véleménye is az, hogy ma már nagyon sok a beszédproblémás gyermek az óvodákban, és jóval többeknek kell(ene) fejlesztő foglalkozásra járnia.

A korai életévekben a nyelv és annak rendszere és szabályai, a pragmatika, a nyelvi kontextusra jellemző nyelvhasználati képességet a gyermek a felnőttekkel való interakciók során sajátítja el. A gondot az jelenti, hogy a képernyők előtt eltöltött idő csökkenti ezeket az interakciókat, a mennyiség és minőség romlik, ennek következtében a gyerekek kevesebb lehetősége adódik nyelvi készségeinek gyakorlására, amit a következőkben felsorolt tények is alátámasztanak.

- ha van is szöveg, nehezen érthető és követhető a gyermek számára
- a látott ingerekhez nem képes fogalmakat, gondolatokat társítani

- ez az „egyirányú kommunikáció” torzítja a beszédfejlődést, beszédértést
- a gyermek lassan hozzászokik a passzív, infantilis „befogadáshoz”, nem kérdez, és nem zavarja, hogy semmit sem ért
- a rengeteg információból nem lesz tudás
- gyengébb szókincs, szóállomány
- fantázia, képzelet, kreativitás elsorvad, ami a beszédfejlődéshez szorosan kapcsolódik
- rendellenes hangképzési technika, artikulációs minta hiánya, beszéd tisztaságának a zavara

Társuló következmények:

- szorongáshoz, érzelmi fejlődés torzulásához, magatartási, viselkedési zavarokhoz, neurotikus tünetekhez vezethet, agressziót, feszültséget okozhat
- kevesebb idő jut „valódi” játékra, mozgásra, ezáltal elmaradnak a valós tapasztalások
- más dolgokkal szemben elveszti az érdeklődést, nehezebb lekötteni mással
- a társas kapcsolatokat rombolja, ezáltal kapcsolatteremtési problémákat okozhat
- elszakad a valóságtól, a valóság már nem fogja érdekelni
- depressziót, levertséget, rossz kedvet okozhat
- nem neki való tartalmakkal találkozhat
- szülői mintát követve az ő szokásaik lesznek a gyermekek számára természetesek, ezért fontos a felelős szülői minta

7. Alkalmazott módszerek (anyag és módszer)

Szakedolgozatomhoz kapcsolódó kvantitatív, ankét (kérdőíves) keresztmetszeti kutatásomban a szülők által adott válaszokat mértem fel, melyek a gyermekük beszédfejlődésére és képernyő/okoseszköz használatának összefüggéseire koncentrált. Kutatásomban reprezentativitásra nem törekedtem, tervezett mintanagyságot 200 főben határoztam meg. Az adatok felvételére 2024 március-áprilisában került sor.

A vizsgálathoz Google Forms segítségével saját szerkesztésű kérdőívet készítettem (1. számú melléklet; elérhetősége: <https://forms.gle/V45grbCyRbaD6XWt7>), mely általános és tárgyköri kérdéseket tartalmazott. A kérdőívet nevelési intézményeken keresztül (bölcsőde, óvoda, általános iskola), azokat megkeresve juttattam el szülőknek, valamint közösségi oldalakon elérhető csoportokban osztottam meg (Logopédus csoport, Gyógypedagógusok a gyógypedagógiáért csoport, PTE csoport (Facebook), Óvodapedagógusok, Tudatos szülők csoportja stb.), és hólabda módszert alkalmazva juttattuk el 0-7 éves korú gyermeket nevelő szülőknek a kitöltésre buzdító felhívást. Megkértük a kitöltőket, hogy általuk ismert más szülőkkel vagy csoportokkal is osszák meg a kérdőív linkjét és a felhívást.

A vizsgálatban való részvétel önkéntes és anonim volt, a résztvevők tájékoztatást kaptak a vizsgálat céljáról, a kapott adatok felhasználásáról, valamint a kérdőív elején beleegyező nyilatkozatot fogadtak el a kitöltés megkezdése előtt. A kérdőívet 205 fő szülő töltötte ki. Beválasztási kritériumként határoztam meg, hogy a válaszadó 7 éves vagy annál fiatalabb gyermeket neveljen jelenleg, valamint azt, hogy a beleegyező nyilatkozatot a válaszadó elfogadja. Amennyiben valakinek több ilyen korú gyermeke volt, akkor külön-külön kellett a válaszadást megtennie. A szülőket biztosítottuk arról, hogy adataikat összesítve használjuk fel, anonim módon, tehát a válaszadó személye nem beazonosítható, adatokat pedig kizárólag a szakedolgozat készítéséhez használom fel.

Mintákat Microsoft Excel, valamint a Statistics Package for Social Sciences (SPSS) 28.0. programmal elemeztük. Az eredményeket 5%-os szignifikancia szinten tekintettem szignifikánsnak ($p \leq 0,05$). Leíró és következtetési statisztikai eljárásokat végeztem, khi-négyzet próbát alkalmaztam, keresztáblaelemzéssel.

Kérdőívem 34 kérdésből állt, zömmel zárt végű válaszadási lehetőséggel. Úgy gondoltam, ezek a típusú kérdések könnyebbé tehetik az adatok feldolgozását, osztályozását és a következtetések levonását. A mérőeszköz 32 zárt és 2 nyílt végű kérdést tartalmazott az alábbi témakörökre koncentrálván:

1. Általános demográfiai kérdések (válaszadó neme, legmagasabb iskola végzettség, gyermek életkora, neme)
2. Tárgyköri kérdések: a gyermek, nyelv -, és beszédfejlődésére, a digitális eszközökre, a média és képernyőhasználati idejére, módjára vonatkozó kérdések

8. Eredmények és értékelésük

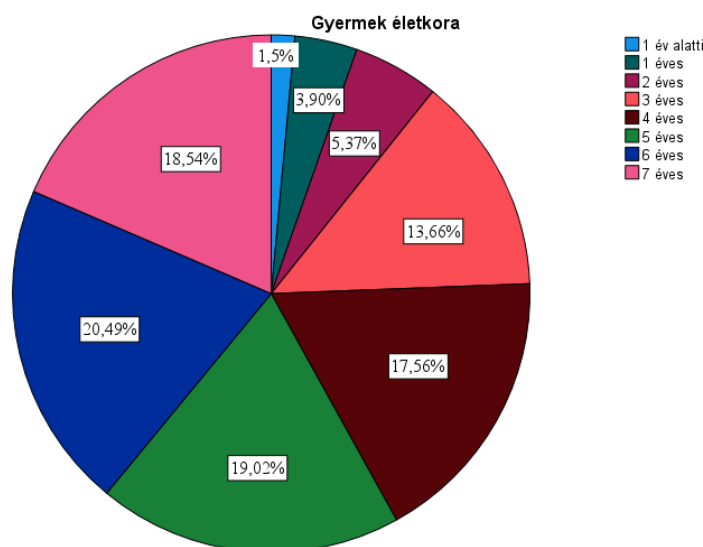
8.1. Leíró statisztikai elemzés

Nemek arányának és a válaszadó iskolai végzettségének megoszlása

Kérdőívet 205 fő töltötte ki, a kitöltők 90,7%-a (n= 186) volt nő és 9,3%-a férfi (n=19) férfi. Az eredmény nem meglepő, miután jellemzően az édesanyák töltenek több időt gyermekeikkel, így ők realisabb képet tudtak adni a gyermekükkel kapcsolatos kérdésekre vonatkozóan, illetve nagyobb hajlandóságot mutatnak kérdőívek kitöltésére, mint a férfiak, így általában kérdőíves vizsgálatoknál a nők felülreprezentáltak. A kitöltők végzettségét tekintve már szórta eredményt kaptam. Legnagyobb számú kitöltő felsőfokú végzettséggel bír, 59% (n=121). Itt visszautalnék a szakirodalmi részben taglalt szociális szintekre, azaz a támogató tényezők fontosságára, ezzel azonban nem arra szeretnék utalni, hogy más iskolai végzettséggel rendelkező szülők nem tudnak támogató tényezőket biztosítani gyermeküknek. Szakközépiskolai végzettségű a kitöltők 17,1% (n=35), gimnáziumi érettségivel 12,7% (n=26) rendelkezik, szakmunkás végzettségű 9,8 % (n=20). Általános iskolai végzettséggel a kitöltők 1,4%-a (n=3) rendelkezik.

Gyermekek életkorának és nemének megoszlása

Kérdőívemben az első két kérdés vonatkozott a szülőkre, a továbbiakban már csak a gyermekekre. Az első és legfontosabb a gyermek életkora volt, amelyet a 3. ábra szemléltet.

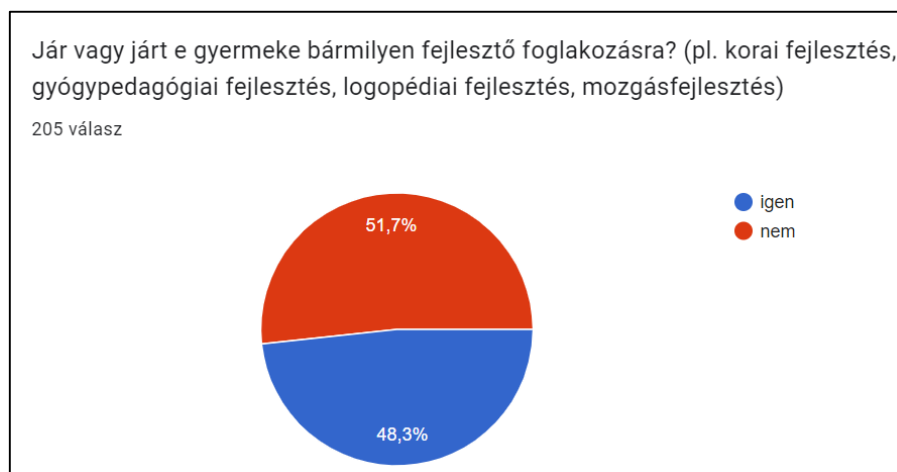

3. ábra: A minta életkori csoportonkénti megoszlása %-ban megadva (n=205) (Forrás: saját szerkesztés)

A mintát életkor szerint nyolc csoportra osztottam. Igaz, elsősorban az óvodás korosztályra fókuszáltam, de fontosnak tartottam, hogy egy átfogó képet kapjak a digitális eszközök, a média és képernyőhasználatról már egészen kicsi kortól, miután szinte elkerülhetetlen az azokkal történő találkozás már a korai gyermekévekben, valamint a 7 éves korosztály azért volt fontos számomra, mert az iskolába kerülés is egy meghatározó pontja a gyermekéveknek. Az adatokból látható, hogy a gyermekek többsége, 70,8% (n=145) óvodás korú, illetve 18,5%-a 7 éves (n=38). A kettő, illetve az alatti életkorú gyermekek száma elenyésző volt, mintámban összesen 10,7% (n=22). Miután az óvodás korú gyermekek kerültek fókuszba és az adatok is ezt igazolták, ezért is tartottam fontosnak a szakirodalmi részben a másodlagos szocializációs színteret is kiemelni. A gyermekekkel kapcsolatban arra is kíváncsi voltam, hogy milyen neműek. Az eredmény: 57,1% (n=117) fiú, 42,9% (n=88) lány.

Az életkor és nemre vonatkozó vizsgálat után témám szempontjából fontosnak tartottam megkérdezni, hogy a gyermek jár/járt-e valamilyen fejlesztő foglalkozásra, illetve amennyiben igen, akkor mely/melyek azok.

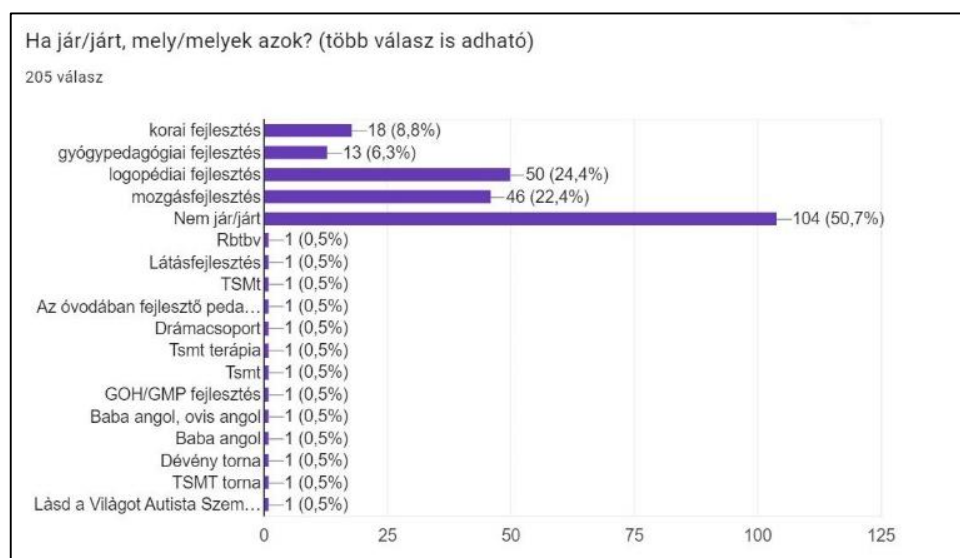

4. ábra: Fejlesztő foglalkozásra járt/jár megoszlása %-ban megadva (n=205) (Forrás: saját szerkesztés)

A 4. ábra eredményéből jól látható, hogy a fejlesztő foglalkozás látogatása alapján szinte azonos arányban szerepelnek, a mintában a szülők 48,3% (n=101) nyilatkozott arról, hogy gyermeke fejlesztő foglalkozásra járt vagy jár, 51,7% (n=104) adta azt válaszul, hogy gyermeke nem látogatott/látogat ilyen foglalkozást. Itt szinte alig van százalékos eltérés, ami azért is fontos, mert a ma végzett felmérések, illetve szakemberek állításai azt támasztják alá, hogy mára egyre nő azon kisgyermekek száma, akik valamilyen fejlesztésre „szorulnak”, amit érdemes mielőbb elkezdni, mert a lemaradást az iskolában szinte lehetetlen már behozni. A Képességfejlesztő

Intézet Alapítvány munkatársainak nagycsoportos óvodások körében végzett felméréséből (Dunaújváros-környéki óvodák) egyértelműen ki is derül, hogy a gyerekek 72%-a szorul fejlesztésre és 20%-nak ellenjavalt volt az iskolakezdés (Balla, 2021). Ennek számos oka lehet, de tény, hogy a jelenlegi óvodás és kisiskolás korosztályra a három évvel ezelőtti Covid-járvány sem hatott pozitívan. A gyermekek keveset jártak óvodába, rengeteg program elmaradt. Nehezen tudnak viselkedni közösségben, nem tanulták meg a közösségi létet, elidegenedtek egymástól. A gyermekek környezete ez által sokkal sivárabb, ingerzegényebb volt.

Fejlesztő foglalkozások eredményének megoszlása

5. ábra: Fejlesztő foglalkozások %-ban megadva (n=205) (Forrás: saját szerkesztés)

A fejlesztő foglalkozások közül a logopédiai fejlesztésre járók száma a legjelentősebb mintában 24,4% (n=50). Ennek oka, véleményem szerint az, hogy rendelet szabályozza a harmadik és ötödik életévüket betöltött gyermekek beszéd- és nyelvi fejlettségének szűrését (15/2013 EMMI). A fejlesztő foglalkozásokat az 5. ábra szemlélteti, ennek alapján a mozgásfejlesztésre járók száma mutat nagyobb százalékos arányt, 22,4% (n=46), míg a korai fejlesztésben részt vevők 8,8% (n=18), gyógypedagógiai fejlesztésben résztvevők 6,3% (n=13). Az adatokból levonható az a következtetés, hogy a kötelező szűréseknek köszönhetően korán diagnosztizálható a nyelv -, és beszédfejlődési zavar. Dolgozatomban említésre került, hogy a nyelv -, és beszédfejlődéssel szorosan összefügg a mozgás és mozgásfejlesztés. Ezek elmaradásával küzdő gyermekeknél gyakran megfigyelhető mozgásügyetlenség, mozgásfejlődési zavar, a koordinációs képességek zavara. Mára már jelenség, hogy a legtöbb gyermeknél tapasztalható mozgásbéli alul működés, és iskolába lépés után folyamatosan

jelennek meg tanulási nehézségek, amik kapcsolódhatnak a mozgás- és nyelvi fejlődéshez, így nem meglepő, hogy a logopédiai fejlesztés mellett a mozgásfejlesztés is jelentős szereppel bír.

Beszédfejlődési késés, nyelv-, és beszédfejlődési zavar, BNO

A felmérésből kiderül, hogy a válaszadók gyermekeinek 80%-nál (n=164) nem indult késve a beszéd, míg csak 20% (n=41) jelölt beszédfejlődési késést. Ehhez kapcsolódik a diagnosztizált gyermekek száma, ami 7,3% (n=15), vagyis arra vonatkozott, hogy van-e a gyermeknek nyelvfejlődési zavara. A kapott adat itt is arra enged következtetni, hogy a fejlesztésre járók közül legtöbben logopédiai ellátásban ugyan részesülnek, de nincs nyelvfejlődési zavaruk. Itt visszautalnék arra is, hogy a 4 éves gyermekek beszéd-, és nyelvi produktuma a standardokhoz képest már objektíven megítélhető, így, ha a nyelv-, és beszédfejlődése eltér a normától, illetve jelentős elmaradás tapasztalható a sztenderdizált nyelvi teszt(ek)en, akkor lehet megalapozott a nyelvfejlődési zavar diagnózisa. A válaszadók gyermekei csekély számban rendelkeznek BNO kóddal. Itt kíváncsi voltam arra, hogy a felmérésben milyen arányban fordul elő sajátos nevelési igényű (továbbiakban: SNI) gyermek. Ennek előfordulása: 7,3% (n=15), míg 92,7% (n=190) nincs BNO kódja (6.ábra). Itt megjegyezném, hogy az eredmény az előzőekben tárgyalt eredménnyel megegyező, tehát a válaszadók annak ellenére, hogy SNI előfordulásra kérdeztem, feltételezhető, hogy a nyelvfejlődéssel azonosították, azaz nem volt számukra egyértelmű a kérdés, annak ellenére, hogy külön jelöltem azokat.

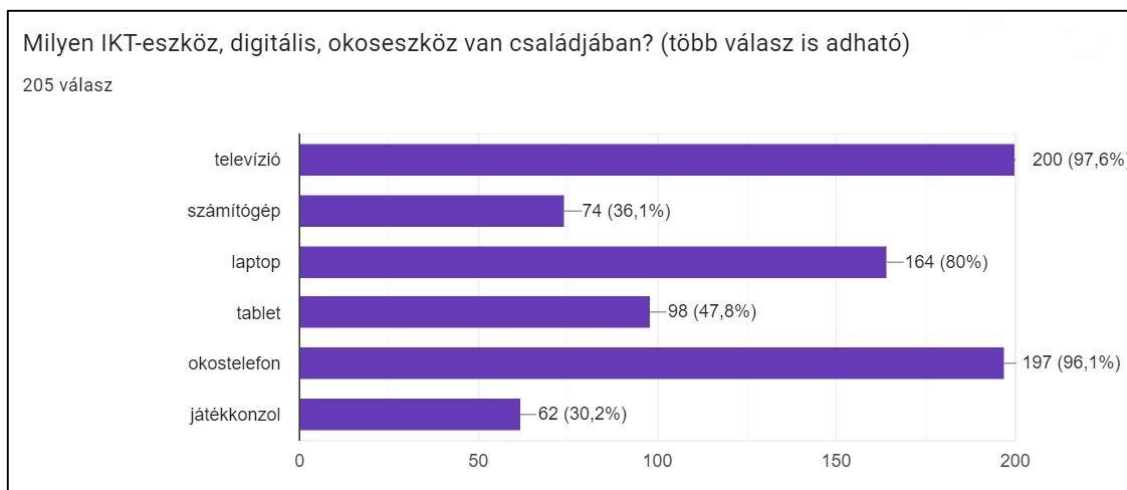

6. ábra: Diagnózissal rendelkezők %-ban megadva (n=205) (Forrás: saját szerkesztés)

Családban előforduló digitális eszközök

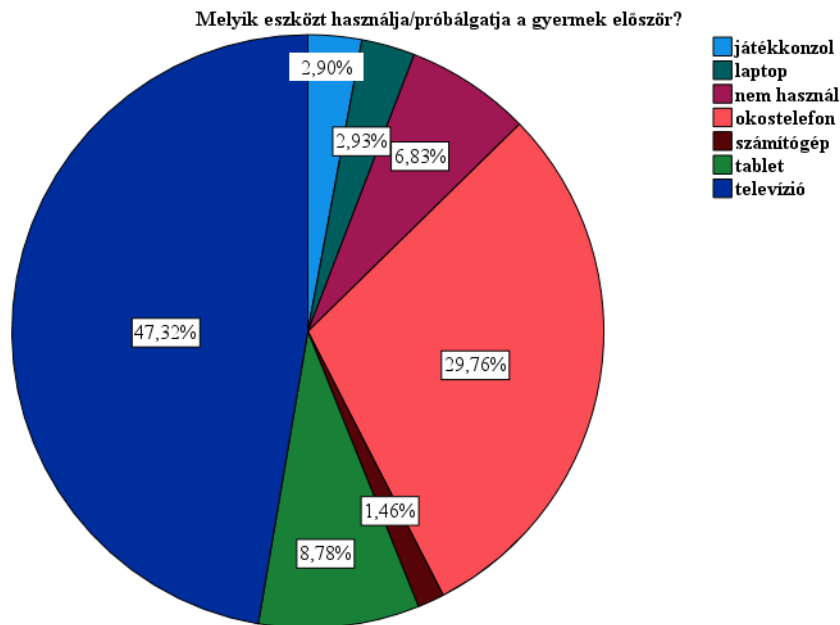
Kérdőívem ezen részében azt vizsgáltam, hogy melyek azok a leggyakrabban előforduló digitális eszközök, IKT és okoseszközök, amik jelen vannak a családban. Ennek eredményeit a 7. ábra szemlélteti. Itt több válaszadási lehetőséget is megadtam, miután feltételezhető, hogy a

családok többsége több ilyen eszközzel is rendelkezik. A válaszokból kiderül, hogy a legtöbb családban van televízió 97,6% (n=200) és okostelefon 96,1% (n=197), illetve laptop 80% (n=164), tablet 47,8% (n=98), számítógép 36,1% (n=74), ezen kívül valamilyen játékkonzol is 30,2% (n=62). Következésképpen elmondhatjuk, hogy napjaink tényleg a digitalizáció bűvkörében telnek, a képernyőhatás szinte elkerülhetetlen. Mára a televíziózás a gyermeknevelés központi kellékévé vált, ami a szórakozás egyik központi kiszolgálóegysége. Egy TV nem TV, a legtöbb családban már nem csak a nappaliban van televízió, hanem a gyerekszobában is. Miután a TV-t nem kapjuk kézbe és visszük magunkkal, bárhova is megyünk, így az okostelefonok szolgálják legtöbb esetben a TV által is nyújtott szórakozási lehetőségeket. Igaz, hogy fő funkcióját tekintve nem erre lett teremtve, de valljuk be, inkább lett ez a fő feladata, mint a „telefonálás”.

7. ábra: Digitális eszközök előfordulása a családban %-ban megadva (n=205) (Forrás: saját szerkesztés)

Miután választ kaptunk az előzőekben a családban előforduló digitális eszközökre vonatkozóan, szerettem volna tudni, hogy azok közül a gyermek/ek melyiket használják a legtöbbször. Nem meglepő itt sem a válasz. Televíziót 47,3% (n=97), okostelefont 29,8% (n=61) tehát eme eszközök előfordulása egyenesen arányos használatukkal. Tabletet 8,8% (n=18) használ legtöbbször, a többi eszköz használata elenyésző. A gyermekek 6,8%-a (n=14) nem használja egyiket sem. (8.ábra).

8. ábra: Legtöbbet használt eszközök %-ban megadva (n=205) (Forrás: saját szerkesztés)

Arra a kérdésre, hogy van-e a gyermeknek saját digitális eszköze, a válaszadók 24,9%-a (n=51) válaszolt igennel, míg 75,1 % (n=154) nemmel. A saját eszközzel rendelkező gyermekek esetében az okostelefon 15,1% (n=31) és a televízió 11,7% (n=24) azok az eszközök, amik a legnagyobb számban megjelölésre kerültek. Itt több válaszlehetőség is volt, ezért feltételezhető, hogy van olyan gyermek, akinek több eszköze is van egyszerre. A válaszadók 70,7%-a (n=145) állította, hogy nincs gyermekének saját digitális eszköze.

Kerestem a választ arra is, hogy melyik az az életkor, amikor a szülő először ismerteti meg gyermekét a digitális eszközökkel. Az eredmények alapján 40% (n=82) a 3-4 éves kort, míg 25,9% (n=53) az 1-2 éves kort jelölte meg válaszában. Feltételezhetjük, hogy a válaszadók tudatosan kerültek gyermekük digitális eszközzel való „találkozását”, míg mások úgy gondolták, minél korábbi életszakaszban ismerjék meg ezen eszközök bármelyikét is. Ennek számos oka lehet, például családi attitűd, életvitel, gondolkodás, szokások, stb. Az 5-6 éves korosztály 12,2% (n=25), míg 15,6% (n=32) nem használ digitális eszközt, ami a korai életévükre utalhat.

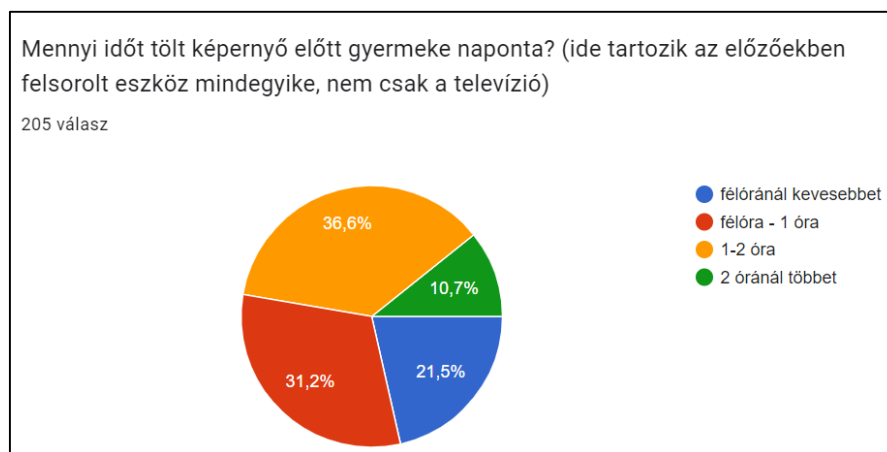
Médiafogyasztási szokások és képernyőhasználat

A további kérdések azt vizsgálták, hogy milyen médiafogyasztási szokásaik vannak az egyes családoknak, illetve milyen képernyőhasználati szokásokkal rendelkeznek. Ebben a

kérdéskörben a képernyőidőre, a digitális tartalmakra, a szülői jelenlétre vonatkozóan tettem fel kérdéseket.

Elsőként azt vizsgáltam, hogy mennyi időt tölt a gyermek képernyő előtt naponta, ennek eredményeit a 9. ábra tartalmazza.

A válaszokból kiderül, hogy 36,6%-uk (n=75) 1-2 órát, 31,2%-uk (n=64) fél-1 órát, 21,5%-uk (n=22) félóránál kevesebbet, míg 10,7%-uk (n=44) 2 óránál többet. A digitális eszközök családban való jelenléte és a képernyőhasználat között kapcsolatot vélek felfedezni, azaz szinte az összes gyerek valamilyen formában napi szinten találkozik képernyővel. Miután a vizsgálat kis elemszámú nyelv-, és beszédfejlődésű gyereket mutatott, ezért nem tudok egyértelmű következtetést levonni a képernyőhasználat és a nyelvfejlődési zavar jelentkezése között. Hipotéziseim vizsgálatára vonatkozó eredményeimet a következtetési statisztikai fejezetben ismertetem.

9. ábra: Napi képernyőhasználat %-ban megadva (n=205) (Forrás: saját szerkesztés)

A következőkben a gyermek képernyőhasználatával szorosan összefüggő digitális tartalmakra voltam kíváncsi. 76,6%-a (n=157) a gyermekeknek mesét, 9,8%-a (n=20) zenés tartalmat, 8,8%-a (n=18) játékos/játék alapú tartalmat (feltételezhető, hogy az eszközön játszik) néz. A válaszadók a fejlesztő tartalmakat, applikációkat jelölték a legkevesebb számmal 4,9% (n=10). Mióta világ a világ, a gyermekek meséken nőnek fel. A *MESE* elválaszthatatlan a gyermektől, életüknek szerves része. A mesékkal való találkozás a modern kornak köszönhetően már a képernyő előtt ülve is nagyon korán megvalósul. A mai felgyorsult világban már nagyon sokféle, gyermekeknek szánt történettel, mesével találkozhatunk akár televízióban vagy az interneten is. Dolgozatomban külön fejezetben írtam arról, hogy milyen szerepe van a mesének

a gyermeknevelésben, valamint arról, hogy a digitálisan, készen kapott, és az éloszóban olvasott mese között milyen különbségek vannak, és azok milyen hatással bírnak a gyermekekre.

Arra a kérdésre, miszerint a szülő szűri-e, azaz ellenőrzi a digitális tartalmakat gyermekének, a válaszadók 87,3%-a (n=179) igennel válaszolt, 8,8% (n=18) viszont nem mindig, illetve elenyésző számú, 3,9% (n=8) volt az, aki nem szűri azokat. Az adatokból azt a következtetést vontam le, hogy a szülők legnagyobb többsége tisztában van azzal, hogy a gyermekre káros hatással lehetnek a nem megfelelő tartalmak, és legtöbb esetben „jelen vannak” a gyermek képernyőhasználatkor, ami a következő vizsgálati eredményből kimutatható.

Kérdésként fogalmaztam meg, hogy az okoseszközök használata közben jelen van-e szülő. A válaszadók 59,5%-a (n=122) jelen van, míg 29,8%-a (n=61) nem mindig. A válaszadók közül 2 fő adta meg azt, hogy nincs jelen. A kérdésre 9,8% (n=20) adta azt a választ, hogy nem használ a gyermek okoseszközt. Feltételezem, hogy a válaszadók elsősorban az okostelefonra, laptopra és tabletre gondoltak válaszadáskor.

Ez pozitív visszajelzés számomra, miután a médiaértésnek, a megválogatott tartalmaknak fontos szerepe van a mai kor gyermeknevelésében, és leghatásosabb módja, ha szülővel együtt nézi ezeket a tartalmakat. Ezt azért is tartom fontosnak kiemelni, mert más esetben a szülő nem tudhatja, hogy pontosan milyen jellegű tartalommal találkozik a gyermek.

Okoseszközök játékos célú használata, azokhoz való viszonyulás

A továbbiakban táblagép, illetve a számítógép, okostelefon játékos célú használatának gyakoriságát vizsgáltam. A 205 kitöltő 53,2%-a (n=109) nyilatkozta azt, hogy gyermeke nem, 46,8%-a pedig azt, hogy szokott játszani a megjelölt eszközök valamelyikén. Az előzőekben leírt eredmény, miszerint a gyermekek mesét néznek legtöbbször és a játékos tartalmakat legkevésbé, ebben az esetben mégis ellentmondás feltételezhető, miután a százalékos eredmény szinte egyforma a megadott digitális eszközökre vonatkozóan. Tehát igen is, a válaszadók gyermekeinek közel fele játszik vagy néz játékos tartalmakat, de annak gyakoriságára vonatkozó eredmények a következő kérdésre adott válaszokból derül ki.

Kérdésként fogalmaztam meg, hogy ezen eszközök használatával mennyi időt tölthet a gyermek. A válaszadók 19%-a (n=39) 1 óránál kevesebb időtartamot jelölt, 17,6% (n=36) hetente pár alkalmat, 8,8% (n=18) naponta 1-2 órát, míg a havonta többszöri alkalmat 5,9% (n=12). 48,8% (n=100) viszont úgy nyilatkozott, hogy a gyermeke nem játszik számítógépes vagy applikációs játékkal.

A továbbiakban a gyermekek okostelefonhoz és tablethez való viszonyát vizsgáltam (10. ábra). Mindkét eszközről elmondható, hogy könnyen és gyorsan kézbe vehető bármikor, bárhol, így

legtöbbször ezen eszközök a legelérhetőbbek a gyermekek számára is, legyen az utazás, várakozás, bevásárlás, stb.. A válaszadók gyermekeinek 53,2%-a (n=109) rendszeresen használ/fog a kezében okostelefont, 37,1%-a (n=76) látott már, de nem fogott kezében okostelefont, míg 9,8%-nak (n=20) van saját okostelefonja, ami annak rendszeres használatát feltételezi. A „még sosem látott és fogott okostelefont” választ egy megkérdezett sem jelölte. Ez az eredmény azt feltételezi, hogy minden családban jelen vannak az okostelefonok, amivel a gyermek nagyon hamar találkozik.

A táblagéphez való viszonyuk eltérő eredményeket mutatnak, véleményem szerint az „okostelefon” népszerűsége miatt, ami már szinte egyetlen háztartásból sem hiányozhat a televízió mellett. A táblagéphez való viszony: 47,8% (n=98) látott már, de nem fogott kezében, azaz nem használt, 25,4% (n=52) viszont rendszeresen használja is azt. 21% (n=43) még nem látott és használt tabletet, tehát feltételezhető, hogy több családban nincs tablet. Saját tablettel 5,9% (n=12) rendelkezik, ami rendszeres használatot feltételez.

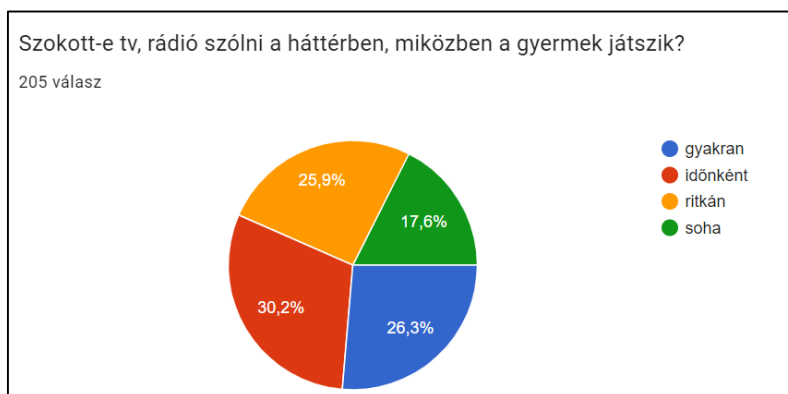
10. ábra: A gyermek okostelefonhoz való viszonya %-ban megadva (n=205)

Az eredmények azt mutatják, hogy a gyermekek többsége rendszeres okostelefon és tablet használó, de egyúttal figyelemre méltó abból a szempontból is, hogy míg a falkockák, kifestők és más játékok élvezeti értéke csökken a vizuális élményt nyújtó digitális eszközökkel szemben, addig a gyermek könnyen rabjává válhat az elektronikus szórakozásnak.

A továbbiakban azt vizsgáltam, hogy a gyermekek passzívan mennyit találkoznak a különböző digitális eszközökkel (11.ábra). Ez alatt azt értem, hogy amikor utazás, várakozás, bevásárlás vagy játék közben szól vagy kerül a gyermek kezébe az adott eszköz. A kitöltők 64,9%-a (n=133) nyilatkozta azt, hogy utazás vagy várakozás közben ritkán vagy soha nem használják idő eltöltésre az okos eszközöket. Ugyanakkor 56,5%-uk (n=72) nyilatkozta azt, hogy játék közben gyakran, de időnként biztos szól a tv vagy a rádió a háttérben. A háttér tévzés jelensége

tehát gyakran előforduló jelenség, ami legtöbbször a televízió bekapcsolása anélkül, hogy bármelyik családtag is nézné.

11. ábra: Televízió, rádió, játék közben %-ban megadva (n=205)

Mese a mindennapokban

Dolgozatom „*Melyik mese is az igazi mese?*” című fejezetében kiemelt figyelmet fordítottam az élőszóban történő mesélés és a digitálisan, a képernyőn keresztül, készen kapott mesék közötti különbségekre, azok jótékony vagy éppen káros hatásaira, az élőszóban elmondott mese fontosságára. Továbbiakban ezzel a témakörrel kapcsolatos vizsgálatokat végeztem. Többek között a gyermek TV nézési szokásaira voltam kíváncsi, illetve arra, hogy a szülők szoktak-e mesét olvasni gyermekeiknek és azt milyen gyakorisággal teszik. Miután a „mese” már gombnyomással egyszerűbben is elérhető, valamint a kutatási eredmény azt igazolja, hogy a gyermekek leggyakrabban meséket néznek a képernyő előtt ülve, kérdésként fogalmaztam meg, hogy a digitális vagy élőszavas mesét szeretik-e jobban.

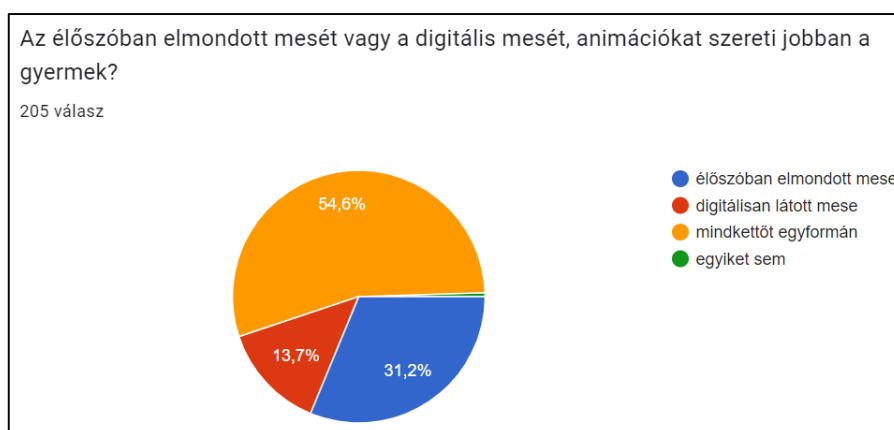
A válaszadók gyermekeinek 44,9%-a (n=92) néz naponta 1-2 órát TV-t, 31,2%-a (n=64) napi 1 óránál kevesebbet, míg 6,3% (n=13) naponta 2 óránál többet is eltölt a tévéképernyő előtt. Az eredmény jól tükrözi azt a megállapítást, miszerint a mai gyermekek napi rendszerességgel néznek tévét. Fontosnak tartom azért azt is megjegyezni, hogy a televízióknak vannak fejlesztő hatásai is, és szórakoztató szerepköre mellett a mérsékletesség, a tudatosan megválasztott műsorok számos új és hasznos információhoz juttathatják a gyerekeket.

Kutatásomban kíváncsi voltam arra is, hogy a mese milyen formában jelenik meg legtöbbször a családban (12. ábra). A szóban mondott mese, mesélés nagyon fontos szereppel bír, de a mai rohanó világban vajon van-e annyi idő és „fáradtság” arra, hogy a szülő ne csak képernyőn sugárzott mese elé ültesse gyermekét, hanem közösen, együtt felfedezve, örömmel és egymásra figyelve fedezzék fel a mesehősöket, a mesékben rejlő tartalmakat. A mese szerepét szinte egy

mondatban össze lehet foglalni: „*Annak a gyermeknek, aki mesét hallgatva nő fel, varázspálcája a saját elméje lesz, és képzelete, érzelmi intelligenciája segíti majd a megpróbáltatások közepette.*” (Kádár, 2012).

A szülők arra a kérdésre, hogy milyen gyakran szoktak a gyermeknek mesélni, 61%-ban (n=125) azaz a válaszadók, több, mint fele válaszolta azt, hogy napi rendszerességgel. Ez öröme adhat okot, mert feltételezhető, hogy a kisgyermeket nevelő szülők még odafigyelnek arra, hogy a mesék nevelő hatással bírnak és a konstruktív szülői szerepvállalás még legtöbb esetben jelen van.

Míg a fenti eredmények igazolják, hogy az élőszóban történő mesélés, meseolvasás még biztos helyet foglal el a gyermeknevelésben, addig a következő eredmény mégis azt mutatja, hogy a gyerekek többsége a digitális meséket, animációkat és az élőszóban való mesélést egyformán szereti. Gyermeki szemmel a mese az mese, legyen bármilyen, de tudjuk, hogy mindkettőnél más-más tényezők játszanak szerepet. Míg a képernyőn, a készen kapott mese vizuálisan lehangoló lehet a gyermekek számára, addig a meseolvasás közben a gyermek folyamatos kapcsolatban van a szülővel, mind testileg, mind szellemileg. Ez egy jól működő interakció, ami építi a kapcsolatot a szülővel. Véleményem szerint, ha a szülő nem lenne tudatos, felelősségteljes, és nem fordítana kellő időt a mesélésre, a legtöbb gyermek teljesen elveszne a képernyő bűvöletében. Itt jegyezném meg azt, amire már a dolgozatomban korábban is kitértem, hogy az óvoda, az óvodai nevelés (másodlagos szocializációs szintek) milyen nagy jelentőséggel bírnak a tekintetben, hogy a mesén és játékon keresztül megvalósuljon a kisgyermek nyelvi-, és beszédfejlődése. A vizsgálatból az is kiderül, hogy a gyermekek többsége, 63,4% (n=130) igényli a velük való személyes foglalkozást, beszélgetést, illetve 20 fő válaszolta ugyanezt, de ez mellett azt is, hogy nincs rá ideje.

12. ábra: Élőszóban történő mesélés %-ban megadva (n=205) (Forrás: saját szerkesztés)

Szülői vélemények

Vizsgálatomban a szülők megítélésére is kíváncsi voltam, ők hogyan vélekednek arról, hogy a kisgyermekek minél korábban vagy minél később kezdjék el használni a digitális eszközöket. Mindkét kérdésnél öt válaszlehetőséget figyelembe véve 102 szülő egyáltalán nem értett egyet azzal, hogy a gyermek minél korábban elkezdje használni az IKT-eszközöket. Ezzel együtt 64 fő válaszolta azt, hogy teljesen egyetért az IKT-eszközök minél későbbi használatával. A két eredményt összevetve arra a következtetésre jutottam, hogy a szülők többsége vélekedik úgy, hogy az IKT-eszközök, digitális eszközök használatára a kisgyermekek minél későbbi életéveiben kell, hogy sor kerüljön. A megadott adatokat összesítve, a kapott válaszok Likert skála értékeinek átlagát kiszámítva 1,81 átlageredményt kaptam, mely alapján elmondható, hogy a szülők inkább nem értenek egyet azzal a kérdéssel, hogy „Jobb, ha a gyerek minél korábban elkezd használni a telekommunikációs/ számítástechnikai/ multimédiás eszközöket (pl. okostelefon, tablet, PC). Arra a kérdésre, hogy jobb-e, ha a gyermek minél később kezdi elhasználni a telekommunikációs/ számítástechnikai/ multimédiás eszközöket (pl. okostelefon, tablet, PC)] 3,53 átlagot kaptunk, e szerint a szülők e kérdésben nem tudtak egyértelmű állásfoglalást tenni, hiszen középértéket kaptunk.

Állítások	Teljesen egyetértek vele	Inkább egyetértek vele	Részen egyetértek vele	Inkább nem értek egyet vele	Egyáltalán nem értek egyet	Likert skála értékek átlagai
	fő	fő	fő	fő	fő	
Jobb, ha a gyermek minél korábban elkezd használni az IKT-eszközöket	1	13	35	54	102	1,81
Jobb, ha a gyermek minél később kezdi el használni az IKT-eszközöket	64	44	48	35	14	3,53

13. ábra: Digitális eszközök használata a korai és késői életévekben /fő megadva (n=205)

Arra a kérdésre, hogy fejlesztő hatással lehetnek-e a digitális eszközök a gyermek nyelv,- és beszédfejlődésére, 36,6% (n=75) gondolja úgy, hogy nincs, míg 29,8% (n=61) gondolja, hogy van fejlesztő hatása. Az eredmények közel azonos százalékot mutatnak, így megállapítható, hogy sok esetben gondolják úgy a szülők, hogy a digitális eszközhasználat fejlesztő hatással bír, azaz feltételezhető, hogy a tudásszerzéssel, a tudáshoz, információhoz való hozzáféréssel, a tanulást támogató jelentőségével kapcsolják inkább össze. Érdekes eredmény itt az is, hogy a válaszadók 33,7%-a (n=69) nem tudja eldönteni az előzőekben feltett kérdésre a választ.

Kértem azokat a szülőket, akik úgy gondolják, hogy a digitális eszközök fejlesztő hatással vannak a gyermek nyelv,- és beszédfejlődésére, egyéni válaszadási lehetőségként írják le, miért gondolják így. A legtöbb szülő úgy gondolja, hogy a fejlesztő hatás a szókincsbővítésben, a változatos nyelvezetben és kifejezőmódban, az idegen nyelv tanulásában, miszerint „észrevétlenül” tanulja a nyelvet, a zenés tartalmak a ritmus és mozgás összehangolásában, valamint a logikai gondolkodásban van.

Arra a kérdésre, hogy káros hatással lehetnek-e a digitális eszközök a gyermek nyelv,- és beszédfejlődésére, 59,5% (n=122) gondolja úgy, hogy lehetnek káros hatásai, míg 6,3% (n=13) gondolja azt, hogy nincs káros hatása. A válaszadók 34,1%-a (n=70) nem tudja eldönteni. Egyéni válaszadási lehetőségként kértem a szülőket, hogy írják le, miben látják a digitális eszközök káros hatásait. Erre a kérdésre többféle válasz is érkezett, tehát a szülők inkább vannak tisztában a káros következményekkel, mint a fejlesztő hatásokkal. A legtöbb szülő a nyelv-, és beszédfejlődésre vonatkozóan a következőket gondolja: szegényes szókincs, megkésett beszéd, beszédértés, kommunikáció hiánya, kommunikációs érdektelenség, nem megfelelő artikulációs minta, pl. a szinkronizált mesék esetében, más a szájmozgás, torzítások, félrehallás, kifejezőképesség, trágár beszéd, szleng. A szülők többsége viselkedési, figyelemi, koncentrációs és szocializációs és egyéb problémákat (türelmetlenség, ingerlékenység, nyugtalanság, alvásproblémák, mozgáshiány, függőség) is említ.

A szülői véleményeket figyelembe véve, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy sok szülő nem tudja eldönteni, azt, hogy a digitális eszközök fejlesztő vagy káros hatással lehetnek-e gyermekükre, illetve a szülők többsége tisztában van azzal, hogy ezeknek az eszközöknek a rendszeres használata milyen káros hatásokkal lehet a gyermek nyelv-, és beszédfejlődésre, illetve az azzal társuló, más káros következményeivel.

8.2. Következtetési statisztika (összefüggés vizsgálat)

Hipotéziseim igazolására összefüggés vizsgálatokat végeztem, így Khi négyzet próba segítségével, illetve keresztábra elemzéssel vizsgáltam feltevéseimet. A khi négyzet próba két

minőségi változó közötti kapcsolat elemzésére alkalmazható statisztikai próba. Vagyis arra kaphatunk segítségével választ, hogy a két változó között van-e szignifikáns kapcsolat.

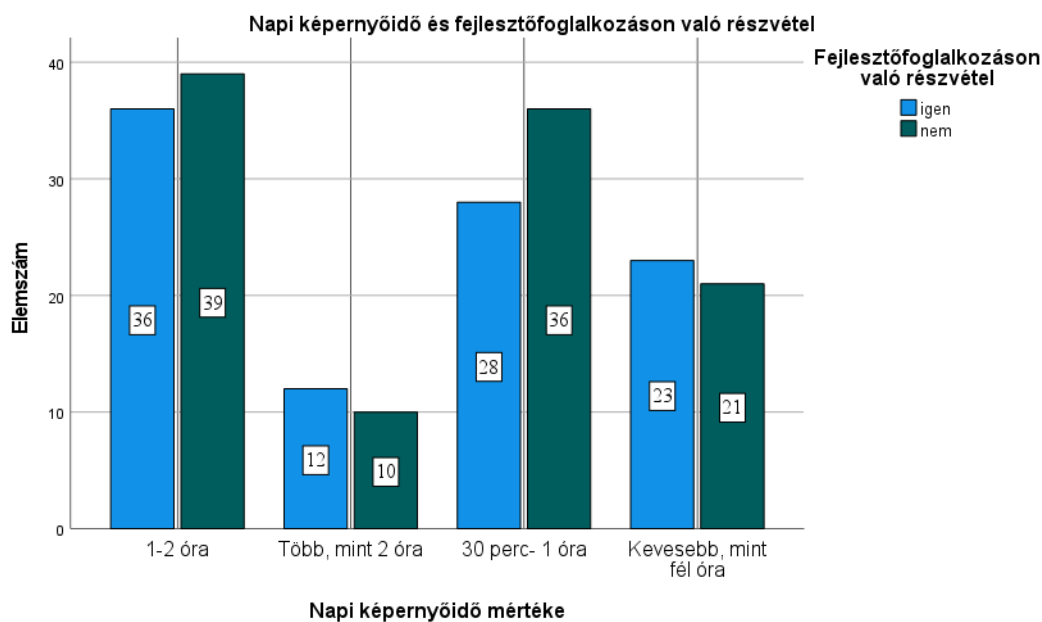
Első hipotézisemben (H1) feltételezem, hogy a fejlesztő foglalkozásra járó gyermekek nagyobb mértékű képernyőidővel rendelkeznek. Mintámban 99 fő jár a szülők válasza alapján valamilyen fejlesztő foglalkozásra, 106 gyermek esetében azonban azt adták meg a szülők, hogy nem jár gyermekük fejlesztő foglalkozásra. A napi képernyőidő mennyiség és a fejlesztő foglalkozáson való részvétel megoszlását az 14. és 15. ábra tartalmazza. Gyermekek napi 1-2 óra képernyő idejéről 75 válaszadó (36,6%) nyilatkozott, fél-egy óra időtartamot 64 fő (31,2%) adott meg, 44 fő (21,5%) szerint kevesebb, mint fél óra képernyőidővel rendelkezik gyermeke, kettő óránál több képernyőidőt pedig 22 fő (10,7%) adott meg.

Feltételezésem nem igazolódott, mivel nem találtunk szignifikáns kapcsolatot a napi képernyőidő és a fejlesztőfoglalkozáson való részvétel között mintámban ($p=0,764$; $df=3$).

A napi képernyőidő és beszédfejlődés zavar között szintén nem találtam mintámban szignifikáns összefüggést ($p=0,388$; $df=3$).

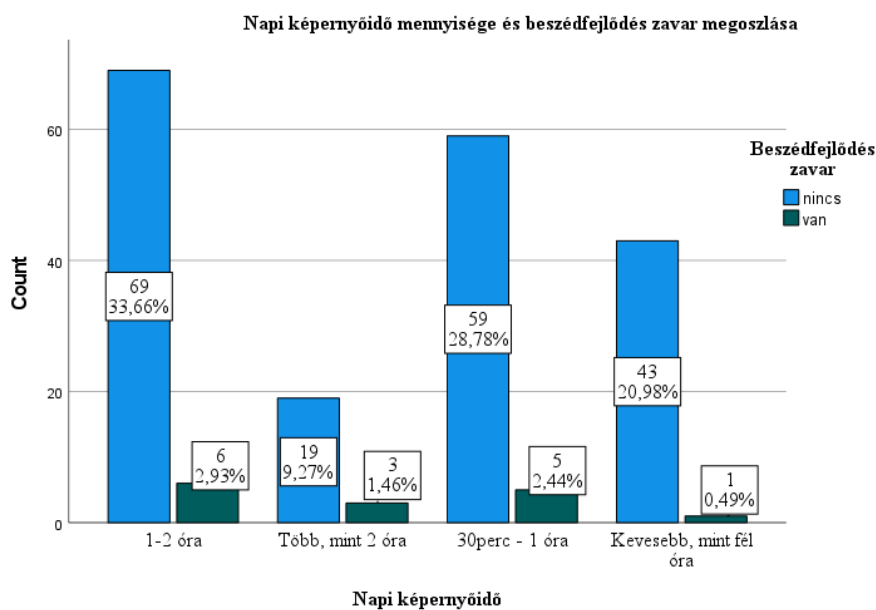
		Napi képernyőidő				Összesen	
		1-2 óra	Több, mint 2 óra	Fél óra - 1 óra	Kevesebb, mint fél óra		
Fejlesztőfoglalkozáson való részvétel	igen	Elemzés (db)	36	12	28	23	99
		% of Total	17,6%	5,9%	13,7%	11,2%	48,3%
	nem	Elemzés (db)	39	10	36	21	106
		% of Total	19,0%	4,9%	17,6%	10,2%	51,7%
Összesen	Elemzés (db)	75	22	64	44	205	
	% of Total	36,6%	10,7%	31,2%	21,5%	100,0%	

14. ábra: A napi képernyőidő mennyiség és a fejlesztőfoglalkozáson való részvétel (Forrás: saját szerkesztés).

15. ábra: A napi képernyőidő mennyiség és a fejlesztőfoglalkozáson való részvétel (Forrás: saját szerkesztés).

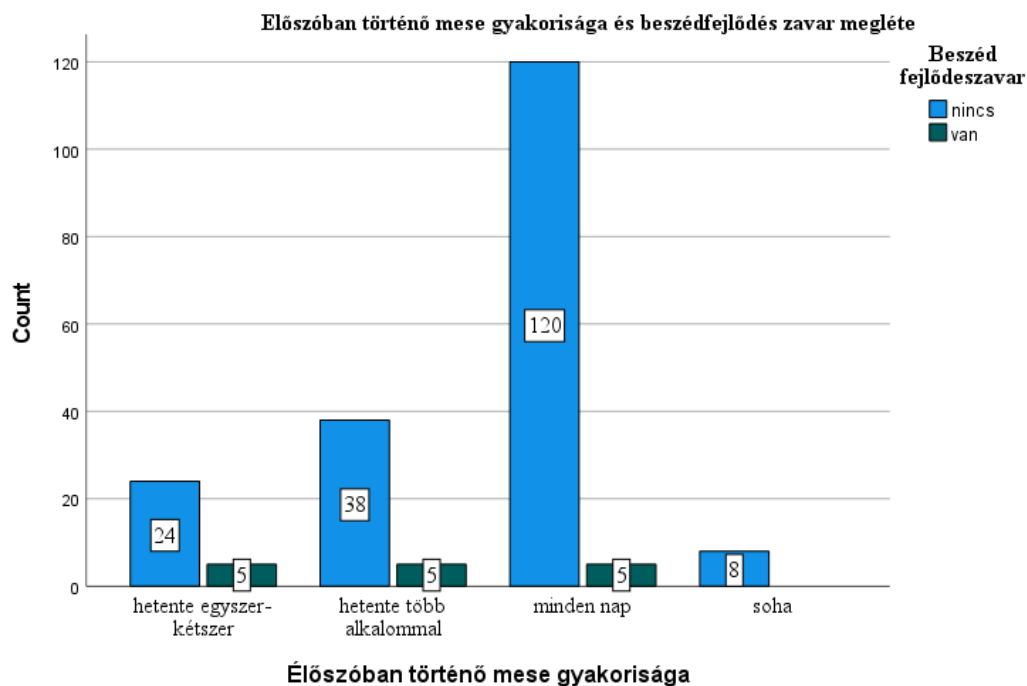
Második hipotézisemben (H2) feltételeztem, hogy a nagyobb képernyőidővel rendelkező gyermekek esetében nagyobb arányban fordul elő nyelv-, és beszédfejlődési nehézség, zavar. Feltételezésem nem igazolódott, mivel nem találtunk szignifikáns összefüggést a napi képernyőidő és a beszédfejlődés zavara között mintámban ($p=0,388$; $df=3$). Az adatok megoszlását a 16. ábra tartalmazza.

16. ábra: Napi képernyőidő mennyiségének és beszédfejlődés zavarának megoszlása (Forrás: saját szerkesztés)

Harmadik hipotézisemben (H3) feltételeztem, hogy a nyelv- és/vagy beszédfejlődési zavar jelenléte (igen/nem) és az élőszóban történő mese arányai (szokott-e, vagy nem szokott-e olvasni a szülő) között kapcsolat van.

A beszédfejlődési zavar (van/nincs) és az élőszóban történő mesélés között (igen/nem) nem ($p=0,816$, $df=1$), azonban az élőszóban történő mesélés gyakorisága és a beszédfejlődési zavar között ($p=0,045$, $df=3$) találtunk szignifikáns összefüggést. A 17. ábra tartalmazza a kapott adatokat.

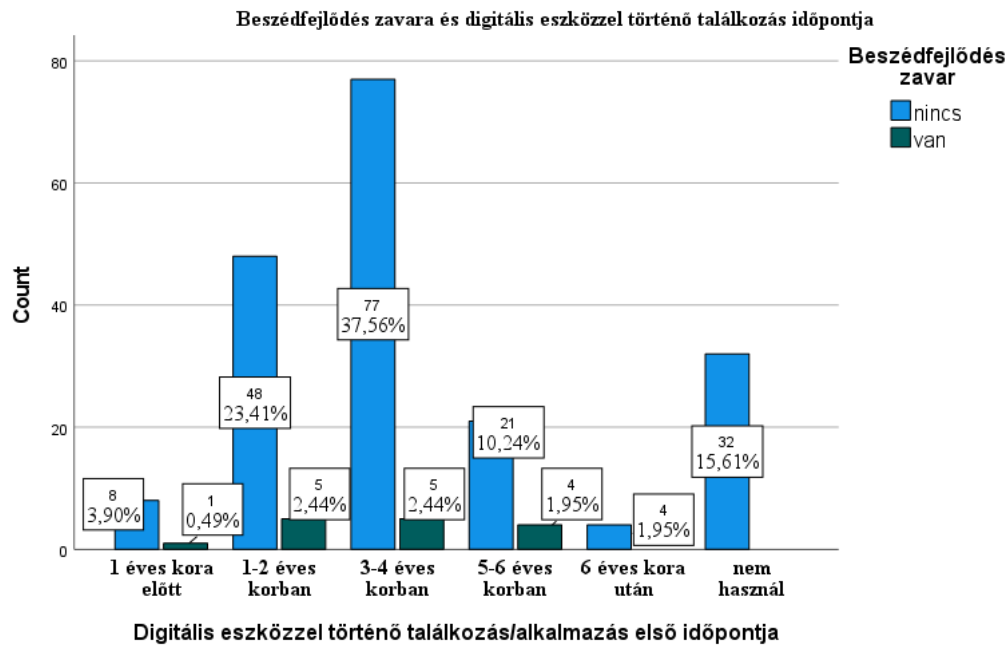

17. ábra: Élőszóban történő mese gyakorisága és beszédfejlődés zavarának eredményei (Forrás: saját szerkesztés)

Vizsgáltam a mesélés formája (élőszóban történő mese, digitálisan látott mese, egyik sem és mindkettő) és a beszédfejlődés zavara közötti összefüggést, azonban nem találtam szignifikáns kapcsolatot ($p=0,881$, $df=3$) e két változó vonatkozásában.

Negyedik hipotézisemben (H4) feltételeztem, hogy minél korábbi életkorban történt a digitális eszközzel való találkozás és annak használata, az összefügg a nyelv-, és beszédfejlődéssel. Mintámban nem találtam szignifikáns összefüggést ($p=0,274$, $df=5$) e két változó között.

A válaszok megoszlását a 18. ábra tartalmazza.

18. ábra: Digitális eszközzel való első találkozás és beszédfejlődési zavar eredményei (Forrás: saját szerkesztés)

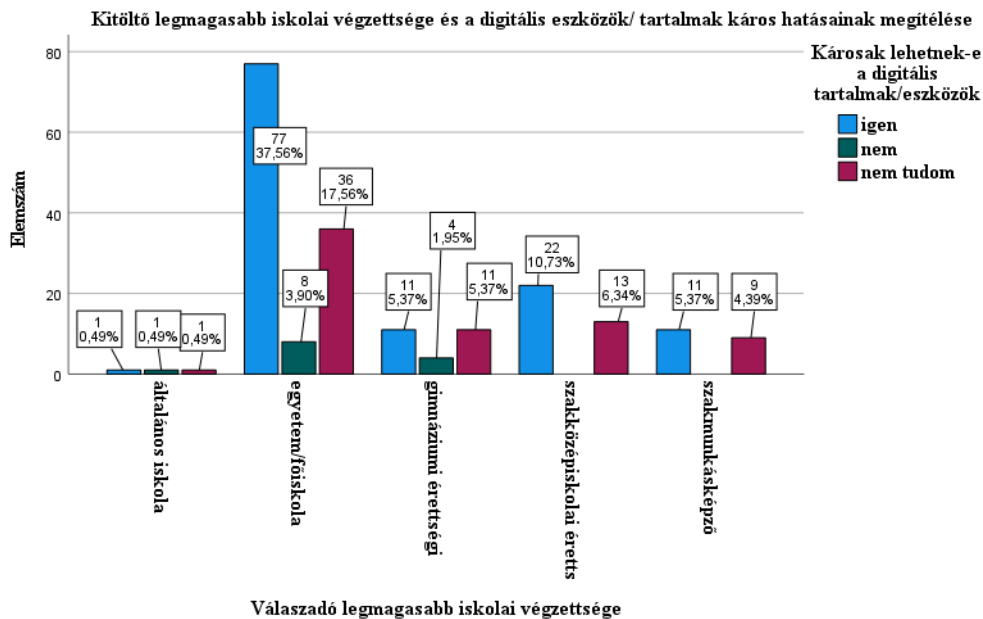
Ötödik hipotézisemben (H5) feltételeztem, hogy a válaszadó szülő iskolai végzettsége és a digitális eszközök káros hatásainak megítélése között szignifikáns összefüggés található. Mintámban azonban nem találtam összefüggést az iskolai végzettség és a digitális eszköz káros hatás megítélése között ($p=0,72$, $df=8$). Meg kell azonban jegyezni, hogy egyes végzettségi kategóriák esetében alacsony volt a válaszadók száma, általános iskolai legmagasabb végzettséget mindösszesen 3 fő adott meg, gimnáziumi érettségivel 26 fő, szakközépiskolai érettségivel 35 fő, szakmunkásképzővel 20 fő rendelkezett és felülreprezentáltak voltak az egyetemi/főiskolai legmagasabb végzettséggel rendelkezők 121 fővel. Bár az adatok statisztikailag nem mutatnak szignifikáns összefüggést, mégis amennyiben végzettségtől függetlenül vizsgáljuk azok számát, akik szerint lehetnek káros hatásai a digitális eszközöknek, tartalmaknak a kisgyermek nyelv,- és beszédfejlődésére nézve, akkor látható, hogy a kitöltők 59,5%-a (122 fő) adta az a választ, hogy megítélése szerint lehetnek ilyen hatásai. 34,1% (70 fő) nem tudta eldönteni, hogy káros lehet-e vagy sem, mindösszesen a válaszadók 6,3%-a (13 fő) adta azt az egyértelmű választ, hogy nem lehetnek e tartalmak káros hatással a gyermek beszédfejlődésére. A kapott adatokat a 19. és 20. ábra tartalmazza.

Válaszadó szülő legmagasabb iskolai végzettsége * káros hatás megítélése

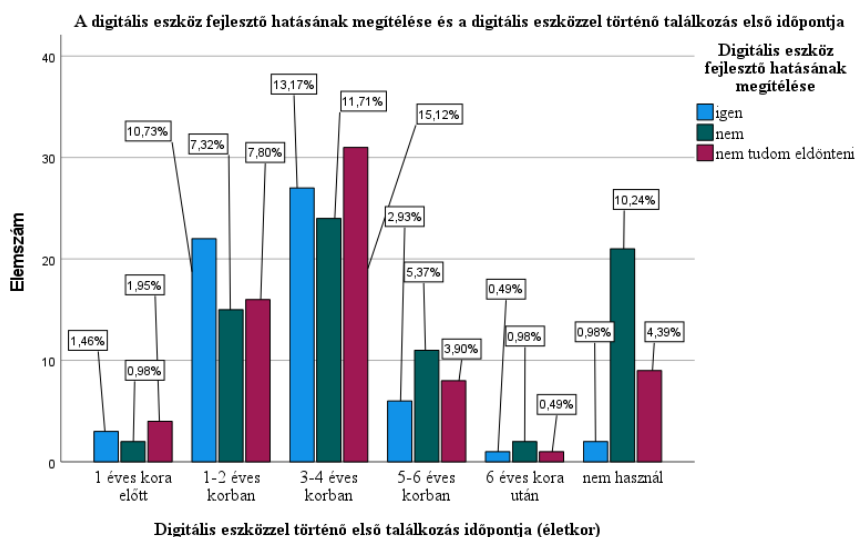
Kitöltő iskolai végzettsége			Káros hatás megítélés			Total
			igen	nem	nem tudom	
Általános iskola	Elemszám	1	1	1	3	
	Expected Count	1,8	,2	1,0	3,0	
	% within Kitöltő iskolai végzettsége	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%	
	% within Káros hatás megítélése	0,8%	7,7%	1,4%	1,5%	
	% of Total	0,5%	0,5%	0,5%	1,5%	
	Adjusted Residual	-,9	1,9	,0		
	Egyetem/főiskola	Elemszám	77	8	36	121
	Expected Count	72,0	7,7	41,3	121,0	
	% within Kitöltő iskolai végzettsége	63,6%	6,6%	29,8%	100,0%	
	% within Káros hatás megítélése	63,1%	61,5%	51,4%	59,0%	
	% of Total	37,6%	3,9%	17,6%	59,0%	
	Adjusted Residual	1,4	,2	-1,6		
	Gimnáziumi érettségi	Elemszám	11	4	11	26
	Expected Count	15,5	1,6	8,9	26,0	
	% within Kitöltő iskolai végzettsége	42,3%	15,4%	42,3%	100,0%	
	% within Káros hatás megítélése	9,0%	30,8%	15,7%	12,7%	
	% of Total	5,4%	2,0%	5,4%	12,7%	
	Adjusted Residual	-1,9	2,0	,9		
Szakközépiskolai érettségi □	Elemszám	22	0	13	35	
Expected Count	20,8	2,2	12,0	35,0		
% within Kitöltő iskolai végzettsége	62,9%	0,0%	37,1%	100,0%		
% within Káros hatás megítélése	18,0%	0,0%	18,6%	17,1%		
% of Total	10,7%	0,0%	6,3%	17,1%		
Adjusted Residual	,4	-1,7	,4			
Szakmunkásképző	Elemszám	11	0	9	20	
Expected Count	11,9	1,3	6,8	20,0		
% within Kitöltő iskolai végzettsége	55,0%	0,0%	45,0%	100,0%		
% within Káros hatás megítélése	9,0%	0,0%	12,9%	9,8%		
% of Total	5,4%	0,0%	4,4%	9,8%		
Adjusted Residual	-,4	-1,2	1,1			
Összesen	Elemszám	122	13	70	205	
Expected Count	122,0	13,0	70,0	205,0		
% within Kitöltő iskolai végzettsége	59,5%	6,3%	34,1%	100,0%		
% within Káros hatás megítélése	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		
% of Total	59,5%	6,3%	34,1%	100,0%		

19. ábra: A válaszadó szülő iskolai végzettsége és a digitális eszközök káros hatásai megítélésének keresztábrája %-ban és főben (db) megadva (Forrás: saját szerkesztés)

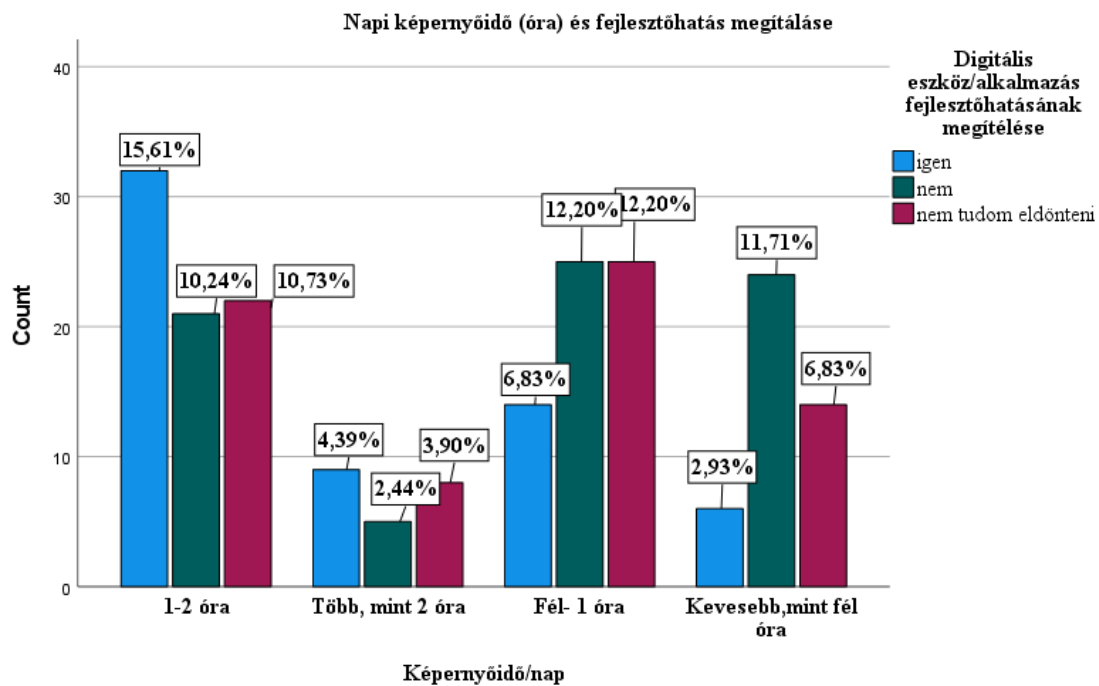
20. ábra: A válaszadó szülő iskolai végzettsége és a digitális eszközök káros hatásai megítélésének keresztábrája %-ban és főben (db) megadva (Forrás: saját szerkesztés)

Bár előzetesen hipotézisként nem került megfogalmazásra, azonban vizsgáltam, hogy összefügg-e a digitális eszközök fejlesztő hatásának megítélése (igen/nem/nem tudom) és a digitális eszközzel történő találkozás első időpontja, ehhez szintén keresztábra elemzést végeztem. Ennek eredménye alapján szignifikáns összefüggés található a két változó között ($p=0,21$, $df=10$). A válaszok megoszlását a 21. ábra tartalmazza.

21. ábra: A digitális eszközök fejlesztő hatásának megítélése (igen/nem/nem tudom) és a digitális eszközzel történő találkozás első időpontjának százalékos megoszlása (Forrás: saját szerkesztés).

A napi képernyőidő mennyisége és a fejlesztőhatás megítélése között szintén szignifikáns összefüggést találtam ($p=0,06$; $df=6$), a megoszlást a 22. ábra tartalmazza.

22. ábra: A napi képernyőidő mennyisége és a fejlesztőhatás megítélése (Forrás: saját szerkesztés).

Az előszóban elmondott mese gyakorisága és a digitális eszközök fejlesztő hatásának megítélése között szignifikáns összefüggést találtam mintámban ($p<0,01$; $df=6$), az eredményeket a 23. ábra tartalmazza.

Előszóban történő mese alkalmazása	Hetente egyszer-kétszer	Elemzés	Digitális eszköz/alkalmazás fejlesztő hatásának megítélése			Összesen
			Igen	Nem	Nem tudom eldönteni	
	Hetente egyszer-kétszer	Elemzés	18	6	5	29
		Expected Count	8,6	10,6	9,8	29,0
		% within eloszavasmegyakoris ag	62,1%	20,7%	17,2%	100,0%
		% within fejlesztohataszsabadvalasz	29,5%	8,0%	7,2%	14,1%
		% of Total	8,8%	2,9%	2,4%	14,1%
		Adjusted Residual	4,1	-1,9	-2,0	
	Hetente több alkalommal	Elemzés	13	12	18	43
		Expected Count	12,8	15,7	14,5	43,0
		% within eloszavasmegyakoris ag	30,2%	27,9%	41,9%	100,0%
		% within fejlesztohataszsabadvalasz	21,3%	16,0%	26,1%	21,0%
		% of Total	6,3%	5,9%	8,8%	21,0%
		Adjusted Residual	,1	-1,3	1,3	
	Minden nap	Elemzés	28	57	40	125
		Expected Count	37,2	45,7	42,1	125,0
		% within eloszavasmegyakoris ag	22,4%	45,6%	32,0%	100,0%
		% within fejlesztohataszsabadvalasz	45,9%	76,0%	58,0%	61,0%
		% of Total	13,7%	27,8%	19,5%	61,0%
		Adjusted Residual	-2,9	3,3	-6	
Soha	Elemzés	2	0	6	8	
	Expected Count	2,4	2,9	2,7	8,0	
	% within eloszavasmegyakoris ag	25,0%	0,0%	75,0%	100,0%	
	% within fejlesztohataszsabadvalasz	3,3%	0,0%	8,7%	3,9%	
	% of Total	1,0%	0,0%	2,9%	3,9%	
	Adjusted Residual	-,3	-2,2	2,5		
Total	Elemzés	61	75	69	205	
	Expected Count	61,0	75,0	69,0	205,0	
	% within eloszavasmegyakoris ag	29,8%	36,6%	33,7%	100,0%	
	% within fejlesztohataszsabadvalasz	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	29,8%	36,6%	33,7%	100,0%	

23. ábra: Az előszóban elmondott mese gyakorisága és a digitális eszközök fejlesztő hatásának megítélése (Forrás: saját szerkesztés).

Szignifikáns összefüggést találtam az élőszóban elmondott mese és digitális mese használata, valamint a digitális eszköz/alkalmazás káros hatásainak megítélése között $p=0,02$; $df=6$). Az eredményeket a 24.ábra tartalmazza.

		Digitális eszköz/alkalmazás káros hatásának megítélése			Total	
		igen	nem	nem tudom		
Élőszavas vs. digitális mese	Digitálisan látott mese	Elemszám	11	7	10	28
		Expected Count	16,7	1,8	9,6	28,0
		% within eloszovagydigimese	39,3%	25,0%	35,7%	100,0%
		% within milyenhatasokszabadvalasz	9,0%	53,8%	14,3%	13,7%
		% of Total	5,4%	3,4%	4,9%	13,7%
		Adjusted Residual	-2,3	4,4	,2	
Egyiket sem alkalmazom		Elemszám	1	0	0	1
		Expected Count	,6	,1	,3	1,0
		% within eloszovagydigimese	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within milyenhatasokszabadvalasz	0,8%	0,0%	0,0%	0,5%
		% of Total	0,5%	0,0%	0,0%	0,5%
		Adjusted Residual	,8	-,3	-,7	
Élőszóban elmondott mese		Elemszám	40	2	22	64
		Expected Count	38,1	4,1	21,9	64,0
		% within eloszovagydigimese	62,5%	3,1%	34,4%	100,0%
		% within milyenhatasokszabadvalasz	32,8%	15,4%	31,4%	31,2%
		% of Total	19,5%	1,0%	10,7%	31,2%
		Adjusted Residual	,6	-1,3	,0	
Élőszavas és digitális mese egyformán történő alkalmazása		Elemszám	70	4	38	112
		Expected Count	66,7	7,1	38,2	112,0
		% within eloszovagydigimese	62,5%	3,6%	33,9%	100,0%
		% within milyenhatasokszabadvalasz	57,4%	30,8%	54,3%	54,6%
		% of Total	34,1%	2,0%	18,5%	54,6%
		Adjusted Residual	1,0	-1,8	-,1	
Total		Elemszám	122	13	70	205
		Expected Count	122,0	13,0	70,0	205,0
		% within eloszovagydigimese	59,5%	6,3%	34,1%	100,0%
		% within milyenhatasokszabadvalasz	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	59,5%	6,3%	34,1%	100,0%

24. ábra: Az élőszóban elmondott mese és digitális mese használata, valamint a digitális eszköz/alkalmazás káros hatásainak megítélése kérdésekre adott válaszok keresztábrája

(Forrás: saját szerkesztés).

9. Következtetések és javaslatok

A kutatás megkezdése előtt hipotéziseimet a szakirodalmi kutatómunkám alapján állítottam fel. Saját kutatásom viszonylag nagy elemszámú, 205 főt sikerült bevonnom a munkába, azonban sok esetben az egyes csoportokban alacsony volt az elemszám, így például a diagnosztizált nyelv-, és beszédfejlődési rendellenességgel rendelkezők száma vagy a BNO kóddal rendelkezők száma. Eredményeimből levont következtetésem nem általános érvényűek, csak az adott mintára érvényesek.

Első hipotézisemben (H1) feltételezem, hogy a fejlesztő foglalkozásra járó gyermekek nagyobb mértékű képernyőidővel rendelkeznek. Feltételezésem azonban nem igazolódott, mivel nem találtunk szignifikáns kapcsolatot a napi képernyőidő és a fejlesztőfoglalkozáson való részvétel között mintámban ($p=0,764$; $df=3$).

Második hipotézisemben (H2) feltételeztem, hogy a nagyobb képernyőidővel rendelkező gyermekek esetében nagyobb arányban fordul elő nyelv-, és beszédfejlődési nehézség, zavar. Feltételezésem nem igazolódott, mivel nem találtunk szignifikáns összefüggést a napi képernyőidő és a beszédfejlődés zavara között mintámban ($p=0,388$; $df=3$).

Harmadik hipotézisemben (H3) feltételeztem, hogy a nyelv- és/vagy beszédfejlődési zavar jelenléte (igen/nem) és az élıszóban történő mese arányai (szokott-e, vagy nem szokott-e olvasni a szülő) között kapcsolat van. A beszédfejlődési zavar (van/nincs) és az élıszóban történő mesélés között (igen/nem) nem ($p=0,816$, $df=1$), azonban az élıszóban történő mesélés gyakorisága és a beszédfejlődési zavar között ($p=0,045$, $df=3$) között találtunk szignifikáns kapcsolatot.

Negyedik hipotézisemben (H4) feltételeztem, hogy minél korábbi életkorban történt a digitális eszközzel való találkozás és annak használata, az összefügg a nyelv-, és beszédfejlődéssel. Mintámban azonban nem találtam szignifikáns összefüggést ($p=0,274$, $df=5$) e két változó között.

Ötödik hipotézisemben (H5) feltételeztem, hogy a válaszadó szülő iskolai végzettsége és a digitális eszközök káros hatásainak megítélése között szignifikáns összefüggés található. Mintámban azonban nem találtam összefüggést a szülő iskolai végzettsége és a digitális eszköz káros hatás megítélése között ($p=0,72$, $df=8$).

Mindenképpen fontosnak tartom kiemelni, hogy kutatásom limitációkkal rendelkezett. Azt gondolom, hogy az adatok felvételénél nagyobb arányban lett volna szükséges olyan szülőket bevonni, ahol valóban a gyermek beszédfejlődési zavarral diagnosztizált. Ezt célirányos mintavétellel biztosíthattuk volna, olyan csoportokban történő adatgyűjtéssel, ahol olyan gyermekek szülei vannak nagyobb arányban, akik gyermekeinél fennáll a diagnosztizált beszédfejlődési zavar. E mellett további kutatási irány lehetett volna a szakembereket/pedagógusokat tapasztalataikról e témakörben megkérdezni.

A kutatásom igazolta azt, hogy milyen nagy szerepük van a szülőknek abban, hogy a gyermekek milyen módon és gyakorisággal találkoznak digitális eszközökkel, illetve milyen képernyőidővel és tartalmakkal találkozhatnak. Ebben mutatkozik meg mintámra vonatkoztatva a környezet támogató és gátló szerepe egyszerre. Abban az esetben, ahol a szülők szabályozzák, szűrik és felügyelik a média használatot, ott támogató környezetről beszélhetünk, viszont ahol megengedők a szülők, és nagyrészt felügyelet nélkül engedik a gyermeket használni az eszközöket, gátló környezetről beszélünk. Az adatokból látszik, hogy a szülőknek fontos a szűrt tartalom és a felügyelet.

A gyakorlatra vonatkozóan is szeretnék javaslatokat megfogalmazni. Szükségesnek tartom a médiafogyasztással összefüggő ismereteket, a digitális eszközök előnyeinek és hátrányainak tudatosítását széles társadalmi körben átadni, illetve a tudatos digitális eszközhasználattal összefüggő ismereteket oktatni. Talán erre jó lehetőséget nyújt a digitális kultúra tantárgy, mely intézményes kereteken belül adhat át tudásanyagot a felnövekvő nemzedékek számára. A szociális és egészségügyi ágazatban dolgozó szakemberek (védőnők, orvosok, gyógypedagógusok, óvónők, dajkák, kisgyermeknevelők stb.) szintén tudatosíthatják a szülőknél a mese fontosságát, a minőségi idő eltöltésének előnyeit és a digitalizált világunk hátrányait. Kampányokkal, ismeretterjesztő kisfilmekkel, szülőknél szóló programokkal (szülők akadémiája), konferenciákon történő ismeretátadással segíthetjük a szülők helyes döntését.

10. Összefoglalás

Mindennapjainkat szoros kapcsolat fűzi a digitális világhoz. Szinte minden háztartásban fellelhető valamilyen digitális eszköz, legyen az televízió, okostelefon, számítógép, tablet vagy bármilyen IKT-eszköz. A gyorsan és folyamatosan változó világban úgy érezhetjük, és talán így is van, hogy ezek nélkül nem tudnánk lépést tartani a mai „modern” korral, amiben az Információs és Kommunikációs Technológiák (IKT) szerepe felértékelődött. Szakdolgozatom ehhez kapcsolódó, és szorosan összefüggő, nagyon aktuális témája a fent említett eszközök nyelv-, és beszédfejlődésre gyakorolt hatását mutatja be. Számtalan szakirodalom, kutatási és statisztikai adat állt rendelkezésemre, amik segítségemre voltak dolgozatom megírásában, továbbá azt tapasztaltam, hogy a téma fontosságával kiemelten és folyamatosan kell foglalkozni.

A gyermekeknél a nyelvfejlődési késés vagy zavar kialakulásának előjelei már a nyelvfejlődés korai szakaszában megmutatkoznak, ha az eltér a normától. Az anya-gyermek (szülő) kapcsolat indítja el a nyelvfejlődési folyamatokat, de fokozatosan tágul az a tér, ami a nyelvhasználatra nagy hatással van. Úgy gondolom, hogy nem csak a szakembereknek, hanem pedagógusoknak, szülőknél is rendelkezniük kellene azzal a tudással, ismerettel, hogy felismerjék a gyermek nyelvfejlődésének problémáját. Kutatómunkám aktualitását elsősorban az adta, hogy egyre több gyermek kerül úgy az iskolába, hogy beszéde, beszédértése, a kommunikációs forma eltér a megszokottól, ami sok esetben párosul később tanulási nehézséggel. Ennek tükrében, dolgozatomban ismertettem azokat a tényezőket, melyek a beszéd kialakulásáért felelősek. Kitértem továbbá a tipikus nyelv-, és beszédfejlődés mérföldköveire, illetve a digitalizáció, a média és képernyőhasználat felfokozott, túlzó használatának, annak lehetséges, függőséget okozó, valamint a nyelv-, és beszédfejlődésre kiható hatására. Vizsgáltam továbbá azt is, hogy a digitálisan, azaz a „készen” kapott és az élőszóban elmondott mese milyen mértékben van jelen a kisgyermek életében, illetve melyek azok a digitális eszközök, amiket leggyakrabban használhatnak a „legkisebbek” is. Fontos volt számomra továbbá az is, hogy megtudjam, miként vélekednek a szülők gyermekük képernyőhasználatával kapcsolatban, előnyként vagy hátrányként gondolnak azok minél korábbi életévben történő megismerésére.

A mai kisgyermekes szülőknél megfogalmazódhat a kérdés, miszerint *„én is tévéztem gyermekkoromban, mégis normális felnőtt lett belőlem...”* gondolat. Viszont, ha összehasonlítjuk a mai kor digitális tartalmait, a vizuális tartalomfogyasztási szokásokkal és a mára megsokszorozódott IKT-eszközök használatának kiszélesedett lehetőségeivel, óriási

különbséget láthatunk a 10-20 évvel ezelőtti állapothoz képest. Mára bárhol, bármikor, szinte egy gombnyomással elérhetők a mesék, és a tévénézés digitális bébiszitter lett.

Összegezve a szakdolgozatomat, a kérdőíves kutatásom által képet kaptam arra vonatkozóan, hogy a szülők milyen attitűddel rendelkeznek a gyermekeik digitális eszközhöz való viszonyáról, a gyermekek média- és képernyőhasználati szokásairól, valamint arról, hogy a szülők milyen mintát közvetítenek gyermekeik felé a „túldigitalizált” világban.

A témában sokféle szakirodalom és kutatási eredmény állt rendelkezésemre, ami örömmre szolgált és segített a szakdolgozatom megírásában. Kiemelendő, hogy maga a téma, olyan jelentőséggel bír, hogy folyamatos elemzések, felmérések és témával kapcsolatos cikkek, tanulmányok látnak napvilágot szinte napról-napra.

11. Irodalomjegyzék

AAP Council on Communications and Media. (2016): Media and Young Minds. Pediatrics.

Letöltés dátuma: 2024.04.06. Forrás:

<https://publications.aap.org/pediatrics/article/138/5/e20162591/60503/Media-and-Young-Minds?autologincheck=redirected>

Albertné H. M. (2004): *A magyar nyelv könyve*. Budapest: Trezor Kiadó.

B. Németh M. – Hódi Á. – Juhász F. – Sárík A. – Tóth E. (2021): Szülők véleménye az óvodáskorú gyermekek IKT-eszköz használatának negatív és pozitív hatásairól. *Gyermeknevelési Tudományos Folyóirat*. 9. évf. 1. sz. 8-38. DOI: 10.31074/gyntf.2021.1.8.38

Bagdy E. (2004): *Családi szocializáció és személyiségzavarok*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó Rt.

Balla T. (2021): *A nagycsoportos gyermekek jelentős része fejlesztésre szorul*. DUOL Dunaújvárosi Hírportál Letöltés dátuma: 2024.04.15. Forrás: <https://www.duol.hu/helyi-kozelet/2021/02/a-nagycsoportos-gyermekek-jelentos-resze-fejlesztesre-szorul>

Bakos J. (1984): *Bevezetés a nyelvtudományba*. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat.

Balogh É. (2005): *Fejlődéslélektan I. A megtermékenyüléstől az óvodáskor végéig*. Debrecen: Didakt Kft.

Bányász I. (2008): *A szocializáció folyamata és színterei, a szociális identitás kialakulásának összefüggései*. Budapest: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, Letöltés dátuma: 2024.02.28.

Forrás: https://www.nive.hu/Downloads/Szakkepzesi_dokumentumok/Bemeneti_kompetenciak_meresi_ertekelesi_eszkozrendszerenek_kialakitasa/2_1851_009_101030.pdf

Bernstein, B. (1975): Nyelvi szocializáció és oktathatóság. In: *Társadalom és Nyelv. Szociolingvisztikai írások*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Bóna J. - Imre A. (2017): Szójelentések meghatározása 5 és 9 éves kor között. *Beszédkutatás*, 185–203.

Bölcsődei Nevelés-Gondozás Országos Alapprogramja (2017) Letöltés ideje: 2024.04.05. Forrás: <https://magyarbolcsodek.hu/hu/>

Brito R. – Ramos A. (2016): Online practices of children under 6: a grounded theory study. In: Pereira, Íris, Ramos, Altina és Marsh, Jackie (szerk.): *The Digital Literacy and Multimodal Practices of Young Children: Engaging with Emergent*. Braga: Centro de Investigação em Educação (CIEd) /Research Centre on Education Instituto de Educação, Universidade do Minho. Braha. 43–50.

Brito, R. - Dias, P. (2016): 'The tablet is my BFF': Practices and perceptions of children under 8 years old and their families. *ResearchGate*. Letöltés dátuma: 2024.03.08. forrás: https://www.researchgate.net/publication/312590777_'The_tablet_is_my_BFF'_Practices_and_perceptions_of_children_under_8_years_old_and_their_families

Chamberlain, D. B. (1988): The mind of the newborn: Increasing evidence of competence. In P. F. Freybergh & M. L. V. Vogel (Eds.). *Prenatal and Perinatal Psychology and Medicine*. New Jersey: Parthenon.

Crystal, D. (2013): *A nyelv enciklopédiája*. Budapest: Osiris Kiadó.

Csépe V. – Györi M. – Ragó A. (2008): *Általános pszichológia 3. – Nyelv, tudat, gondolkodás*. Budapest: Osiris Kiadó Kft.

Deme L. (1987): *A beszéd és a nyelv*. Budapest: Tankönyvkiadó.

Donoso, V. – Ribbens, V. (2014): Young children (0-8) and digital technology. A qualitative exploratory study. *Natioanl riport – Belgium*. ICRI/CIR, KU, Leuven. Letöltés dátuma: 2024.03.10.

Forrás: https://www.researchgate.net/publication/271767097_Young_children_digital_technologies_a_qualitative_exploratory_study_-_national_report_Belgium

Fehér Á. - Megyeriné Runyó A. (2019): *A digitális világ hatása a gyermekekre*. Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Letöltés dátuma: 2024.03.05. Forrás: <https://real.mtak.hu/92172/1/A%20digit%C3%A1lis%20vil%C3%A1g%20hat%C3%A1sa%20a%20gyermekekre.pdf>

Fehérné K. Zs. - Kas B. - Sós P. M. (2019): Szempontok a nyelv-és beszédfejlődési zavarok szűréséhez és állapotmegismeréséhez. In: Csepregi A. (szerk.) *Ajánlások a fejlődési zavarok és az érzékszervi fogyatékoságok szűréséhez, állapot-megismeréséhez*. Budapest: Családbarát Ország Nonprofit Kft.

Fehérné K. Zs., Kas B., S. Pintye M. (2018): *Szemponatok a nyelv-, és beszédfejlődési zavarok szűréséhez és állapotmegismeréséhez*. 3-19. o. Letöltés dátuma: 2024.03.03. Forrás: https://real.mtak.hu/85740/1/Feh%C3%A9rn%C3%A9_Kas_Pintye_2018.pdf

Ferguson, C. (1975): Diglosszia. In: Pap M. – Szépe Gy. (szerk.) (1975): *Társadalom és nyelv. Szociolingvisztikai írások*. Budapest: Gondolat Kiadó. p. 176–96.

Gósy M. – Gráf R. (1998): *Beszélgessünk a kisbabával!* Budapest: Nikol Kkt.

Gósy M. – Horváth V. (2007): A beszédpercepció folyamatok összefüggései gyermekkorban. *Magyar Tudomány*, 167(2) Letöltés dátuma: 2024.03.10. Forrás: <https://epa.oszk.hu/00600/00691/00038/pdf/191-194.pdf>

Gósy M. (2005): *Pszicholingvisztika*. Budapest: Osiris Kiadó.

Gósy M. (2006): *Beszédészlelési és beszédmegértési zavarok az anyanyelv elsajátításban*. Budapest: Nikol Kkt.

Gósy M. (2007): *Beszédészlelési és beszédmegértési zavarok az anyanyelv-elsajátításban*. Budapest: Nikol Kkt.

Gyarmathy É. (2018): A nyelvi fejlődés nehézségei és a diszlexia. A gyermeknyelv aspektusai. *Gyermeknevelés - online tudományos folyóirat*, (3) p. 78.

Gyarmathy É. a.(2018): A gyermeknyelv aspektusai. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 6(3), 77-92. DOI:10.31074/201837792

Gyarmathy É. b.(2018): A gyermeknyelv aspektusai. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 6(3), 78. DOI:10.31074/201837792

Habók L. (2020): *Elvan a gyerek, ha mobilozik*. HWSW Informatikai Hírmagazin. Letöltés dátuma: 2024.04.06. Forrás: <https://www.hwsz.hu/hirek/61458/szulo-gyerekek-nevel-es-kutatas-okostelefon.html>

Hegedűsné Tóth Zs. (2022): *A média hatása az óvodások fejlődésére*. Óvonók.hu, Letöltés dátuma: 2024.04.03. Forrás: <https://ovonok.hu/2022/05/a-media-hatasa-az-ovodasok-fejlodesere/>

Hirschberg J. – Hacki T. – Mészáros K. (2013): *Foniátria és Társadalomtudományok II. kötet*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.

Hódi Á. (2022): *Infokommunikációs technológia az óvodában, az óvodásokkorúak otthonában és az óvodapedagógus-képzésben: áttekintés az elmúlt évtized eredményeiről*. SZTE JGYPK. Letöltés dátuma: 2024.03.12. Forrás: <http://www.jgypk.hu/kiado/wp-content/uploads/2022/10/Mo%CC%81dszertani-Ko%CC%88zleme%CC%81nyek-62.2-2022.pdf>

John R. Searle (2000): *Elme, nyelv és társadalom*. Budapest: Vince kiadó.

Kádár A. (2012): *Mesepszichológia. Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban*. Budapest: Kulcslyuk Kiadó Kft.

Kanizsai D. (1955): *A beszédhibák javítása*. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat.

Kas B. – Lőrík J. – Szabóné V. A. – Komárominé K. H. (2010): A korai nyelvi fejlődés új vizsgálóeszköze, a Mac Arthur-Bates Kommunikatív Fejlődési Adattár (KOFA) bemutatása és validitási vizsgálata. *Gyógypedagógiai Szemle*. 35. évf. 2. sz. Letöltés dátuma: 2024.03.02. Forrás: http://epa.niif.hu/03000/03047/00049/pdf/EPA03047_gyosze_2010_2_114-125.pdf

Kas B., Billédi K., Cs. Ferenczi Sz., Csákvári J., Tánczos É. (2015): *Védőfaktorok a családok erősítésében*. Budapest: Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, p. 33.

Katona K. (2016): Anyanyelvi és kommunikációs képességek fejlesztése a családban. In: Dankó Ervinné (szerk.) *Nyelvi-kommunikációs nevelés az óvodában*. Második, javított kiadás. Budapest: Flaccus Kiadó, p. 288–296.

Kenesei I. (2004): *A nyelv és a nyelvek*. Budapest: Akadémia Kiadó.

Korné Szaller J. (2018): A beszédhiba és az infokommunikációs eszközök hatásmechanizmusának vizsgálata In: *Az iskolai sikeresség pedagógiai-pszichológiai háttere*. Eger: Eszterházy Károly Egyetem Líceum Kiadó, p. 195-207.

Kostyrka-Allchorne, Katarzyna - Cooper, Nicholas R. – Simpson, A. (2017): The relationship between television exposure and children's cognition and behaviour: A systematic review. *Development Review*, 44, p. 19-58. DOI: 10.1016/j.dr.2016.12.002

Kovács E. (1974): *Logopédiai jegyzet I*. Budapest: Tankönyvkiadó.

Körmendi A. (2023): *Behálózott gyermekeink. Okoseszköz-használat gyermek- és serdülőkorban*. Budapest: Oriold és Társai Kiadó.

Kucirkova N. (2011): *Parents' and Childrens' Engagement When Sharing Personalised Books*. [PhD-értekezés] UK: The Open University, ProQuest Dissertations Publishing DOI: 13837644

Lenneberg, E. H. (1967): *Biological Foundations of Language*. New York: John Wiley and Sons.

Lenneberg, E. H. (1974): A nyelv-biológiai szempontból. In: A nyelv keletkezése. Kossuth Könyvkiadó. p. 111-130.

Logopédia - A Magyar Logopédusok Szakmai Szövetségének Folyóirata, IV. évfolyam, 2020. december. Letöltés dátuma: 2024.02.25. Forrás: http://mlszsz.hu/files/folyoirat/Logopedia_2020.pdf#page=37

Lőrincz L. (2007): *Az anyanyelv fontossága*. Letöltés dátuma: 2024.03.10. Forrás: https://epa.oszk.hu/04600/04620/00003/pdf/EPA04620_debreceni_szemle_2007_03_409-411.pdf

Lukács Á. - Kas B. (2011): Érts és értesd meg magad! – A nyelv fejlődési folyamata és elmaradásai. In: Danis I., Farkas M., Herczog M. és Szilvási L. (szerk.) *A koragyermekkorai fejlődés természete – Fejlődési lépések és kihívások*. Budapest: Biztos kezdet kötetek II. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, p. 180–225.

McKee, J. (2023): *Képernyő-generáció - Hogyan neveljük gyermekeinket egy digitalizált világban?* Patmos Records.

Murányi S. (2018): A szavaktól a történetekig. *Anyanyelv-pedagógia*. Letöltés dátuma: 2024.04.05. Forrás: <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=743>

NMHH-Nemzeti Média-és Hírközlési Hatóság (2018): *A három éven aluli gyermekek médiahasználati szokásai*. nmhh.hu, Letöltés dátuma: 2024.04.02. Forrás: https://nmhh.hu/cikk/195598/A_három_even_aluli_gyermekek_mediahasznalati_szokasai

Pinker, S. (1999): Az újszülött beszél – ilyen a mennyország. In: Pinker, S.: *A nyelvi ösztön*. Budapest: Typotex Elektronikus Kiadó Kft.

Pléh Cs. (2006): *A magyar nyelv*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Pléh Cs. (2011): A nyelv biológiai alapjai. *Magyar Tudomány* 172(8), p. 901-906.

Plowman, L. - McPake, J. (2013): Seven myths about young children and technology. *Childhood Education*, 89(1), 27–33.

Pusztai F. (2003): *Magyar értelmező kéziszótár*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Ranschburg J. (2006): *Áldás vagy átok? Gyerekek a képernyő előtt.* Kaposvár: Saxum Kiadó Bt.

Réger Z. (2002): *Utak a nyelvhez. Nyelvi szocializáció – nyelvi hátrány.* Budapest: Soros Alapítvány és MTA Nyelvtudományi Intézet. Letöltés ideje: 2024. 03. 04. Forrás: https://real.mtak.hu/161497/1/utak_reger.pdf

Rosta K. (2015): A nyelvi fejlődés folyamata, az eltérő nyelvi fejlődés korai felismerése és terápiája. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 3. évf. 2. szám 121–130. Letöltés dátuma: 2024.03.01. Forrás: <https://ojs.elte.hu/gyermekneveles/issue/view/50>

Rosta K. (2018): Az óvodáskori beszédzavarokról. *Gyermeknevelés-online tudományos folyóirat*, 3. sz., 93-98 DOI: 10.31074/201839398

Sarbó A. (1906): *A beszéd.* Budapest: Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat

Seo, H. – Lee, C. S. (2017): Emotion Matters: What Happens Between Young Children and Parents in a Touchscreen World. *International Journal of Communication*, 11. 561–580
Letöltés dátuma: 2024.03.10. Forrás: https://www.researchgate.net/publication/326657594_Emotion_matters_What_happens_between_young_children_and_parents_in_a_touch_screen_world

Szegedy Gy. - Maszák M. (1980): *Világkép és stílus: Történeti – poétikai tanulmányok.* Budapest: Magvető Kiadó.

Szépe Gy. (2001): *Nyelvpolitika: múlt és jövő.* Pécs: Iskolakultúra-könyvek.

Takeuchi, H. - Taki, Y. - Asano, K. - Asano, M. - Sassa, Y. - Yokota, S. - Kotozaki, Y., Nouchi, R - Kawashima, R. (2018): Impact of frequency of internet use on development of brain structures and verbal intelligence: Longitudinal analyses. *Human Brain Mapping*. Letöltés dátuma: 2024.03.01. DOI: 10.1002/hbm.24286

Uzsalyné Pécsi R. (2020): *Fejleszt vagy rombol? Kulcs az okoseszközök okos használatához.* Pécs: Kulcs a muzsikához Kiadó.

Uzsalyné Pécsi R. (2023): *Komoly veszélyekkel járhat a digitális eszközök felelőtlen használata.* Kulcs a neveléshez Organikus Pedagógia. Letöltés dátuma: 2024.04.06. Forrás: <https://organikusegyesulet.hu/pecsi-rita-komoly-veszelyekkel-jarhat-a-digitalis-eszkozok-felelotlen-hasznalata/>

Varga E. (2019): Az artikulációs terápia értelmezése az IPOO-modell alapján. *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2019/2, 71–75. DOI: 10.35405/OXIPO.2019.2.71

Vekerdy T. (2010): A képernyők varázsa. In: Szávai I. (2010): *Tévé előtt – védtelenül?* Tanulmányok a média hatásáról. Budapest: Pont Kiadó.

Vida Á. (2024): *Gyerekek és kütyük - Hogyan befolyásolja a digitális média a gyereket?* Budapest: Cor Leonis.

Voigt V. (2009): *Meseszó*. Tanulmányok mesékről és mesekutatásról. Budapest: ELTE BTK Néprajzi Intézet.

W. Ungváry R. (2010): Elvonókúra a tévé rabjainak. In: Szávai Ilona (2010): *Tévé előtt – védtelenül? Tanulmányok a média hatásáról*. Budapest: Pont Kiadó.

WHO (2019): Guidelines on physical activity, sedentary behaviour and sleep for children under 5 years of age. WHO honlapja. Letöltés dátuma: 2024.04.05. Forrás: 9789241550536-eng.pdf (who.int)

Wilmer, H. H., - Sherman, L. E. - Chein, J. M. (2017): Smartphones and Cognition : A Review of Research Exploring the Links between Mobile Technology Habits and Cognitive Functioning. *Frontiers in Psychology*. Letöltés dátuma: 2024.04.05. Forrás: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2017.00605/full>

Jogszabályok, törvények, rendeletek

15/2013 (II. 26.) EMMI rendelet a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről. Letöltés dátuma: 2024.04.12. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300015.emm>

12. Ábrajegyzék

1. ábra: A beszéd és a nyelv viszonya.....	7
2. ábra: A képernyőidővel összefüggő negatív hatások.....	18
3. ábra: A minta életkori csoportonkénti megoszlása %-ban megadva.....	30
4. ábra: Fejlesztő foglalkozásra járt/jár megoszlása %-ban megadva.....	31
5. ábra: Fejlesztő foglalkozások %-ban megadva.....	32
6. ábra: Diagnózissal rendelkezők %-ban megadva.....	33
7. ábra: Digitális eszközök előfordulása a családban %-ban megadva.....	34
8. ábra: Legtöbbet használt eszközök %-ban megadva.....	35
9. ábra: Napi képernyőhasználat %-ban megadva.....	36
10. ábra: A gyermek okostelefonhoz való viszonya %-ban megadva.....	38
11. ábra: Televízió, rádió, játék közben %-ban megadva.....	39
12. ábra: Élőszóban történő mesélés %-ban megadva.....	40
13. ábra: Digitális eszközök használata a korai és késői életévekben /fő megadva.....	41
14. ábra: A napi képernyőidő mennyiség és a fejlesztőfoglalkozáson való részvétel.....	43
15. ábra: A napi képernyőidő mennyiség és a fejlesztőfoglalkozáson való részvétel.....	44
16. ábra: Napi képernyőidő mennyiségének és beszédfejlődés zavarának megoszlása.....	44
17. ábra: Élőszóban történő mese gyakorisága és beszédfejlődés zavarának eredményei.....	45
18. ábra: Digitális eszközzel való első találkozás és beszédfejlődési zavar eredményei.....	46
19. ábra: A válaszadó szülő iskolai végzettsége és a digitális eszközök káros hatásai megítélésének keresztátlója %-ban és főben (db) megadva.....	47
20. ábra: A válaszadó szülő iskolai végzettsége és a digitális eszközök káros hatásai megítélésének keresztátlója %-ban és főben (db) megadva.....	48
21. ábra: A digitális eszközök fejlesztő hatásának megítélése (igen/nem/nem tudom) és a digitális eszközzel történő találkozás első időpontjának százalékos megoszlása.....	48
22. ábra: A napi képernyőidő mennyisége és a fejlesztőhatás megítélése.....	49
23. ábra: Az élőszóban elmondott mese gyakorisága és a digitális eszközök fejlesztő hatásának megítélése.....	50
24. ábra: Az élőszóban elmondott mese és digitális mese használata, valamint a digitális eszköz/alkalmazás káros hatásainak megítélése kérdésekre adott válaszok keresztátlója.	51

13. Mellékletek

13.1. Kérdőív

1. Kitöltő neme

- nő
- férfi

2. Kitöltő iskolai végzettsége

- általános iskola
- gimnáziumi érettségi
- szakközépiskolai érettségi
- szakmunkásképző
- egyetem/főiskola

3. Gyermek életkora (év)

- 1 év alatti
- 1 éves
- 2 éves
- 3 éves
- 4 éves
- 5 éves
- 6 éves
- 7 éves

4. Gyermek neme

- lány
- fiú

5. Jár vagy járt-e gyermeke bármilyen fejlesztő foglalkozásra? (pl. korai fejlesztés, gyógypedagógiai fejlesztés, logopédiai fejlesztés, mozgásfejlesztés)

- igen
- nem

6. Ha jár/járt, mely/melyek azok? (több válasz is adható)

- korai fejlesztés
- gyógypedagógia fejlesztés
- logopédiai fejlesztés
- mozgásfejlesztés
- Nem jár/járt
- egyéb

7. Késve indult-e meg gyermeke beszédfejlődése?

- igen

- nem

8. Rendelkezik-e gyermeke BNO kóddal? (Sajátos nevelési igényű gyermek)

- igen
- nem

9. Van-e gyermekének nyelv-, és/vagy beszédfejlődési nehézsége (rendelkezik diagnózissal)?

- van
- nincs

10. Milyen IKT-eszköz, digitális, okoseszköz van családjában? (több válasz is adható)

- televízió
- számítógép
- laptop
- tablet
- okostelefon
- játékkonzol
- egyéb: _____

11. Melyik eszközt használja/próbálgatja legtöbbször a gyermek?

- televízió
- számítógép
- laptop
- tablet
- okostelefon
- játékkonzol
- nem használ

12. Van saját digitális eszköze gyermekének? (az előzőekben felsoroltak közül bármelyik)

- igen
- nem

13. Amennyiben van saját eszköze a gyermeknek, melyik/melyek az/azok? (több válasz adható)

- televízió
- számítógép
- laptop
- tablet
- okostelefon
- játékkonzol
- nem használ

14. Hány éves korában adott először digitális eszközt gyermeke kezébe?

- 1 éves kora előtt
- 1-2 éves korban
- 3-4 éves korban
- 5-6 éves korban
- 6 éves kora után
- nem használ

15. Mennyi időt tölt képernyő előtt gyermeke naponta? (ide tartozik a fentebb felsorolt eszköz mindegyike, nem csak a televízió)

- félóránál kevesebbet
- félóra -1 óra
- 1-2 óra
- 2 óránál többet

16. Milyen tartalmakat néz legtöbbször/ legszívesebben a gyermek?

- mese
- zene
- játék
- fejlesztő tartalmak, applikációk

17. Megszűri-e Ön a digitális tartalmakat a gyermeknek? (ellenőrzi-e, hogy mit néz gyermeke)

- igen
- nem
- nem mindig

18. Jelen van-e felnőtt, mikor a gyermek okoseszközt használ?

- igen
- nem
- nem mindig
- nem használ

19. Szokott-e a gyermek táblagépen, laptopon vagy számítógépen, okostelefonon játszani?

- igen
- nem

20. Mennyi időt tölthet számítógépes vagy applikációs játékkal a gyermek?

- 1 óránál kevesebbet
- naponta 1-2 órát

- hetente pár alkalommal
- havonta többször
- nem használhatja

21. Melyik állítás igaz gyermeke okostelefonhoz való viszonyára?

- még sosem látott és fogott okostelefont
- látott már, de nem fogott a kezében okostelefont
- rendszeresen használ/fog kezében okostelefont
- van saját okostelefonja, amit használ

22. Melyik állítás igaz gyermeke tablethez való viszonyára?

- még sosem látott és fogott tabletet
- látott már, de nem fogott a kezében tabletet
- rendszeresen használ/fog kezében tabletet
- van saját tabletje, amit használ

23. Szokott-e tv, rádió szólni a háttérben, miközben a gyermek játszik?

- gyakran
- időnként
- ritkán
- soha

24. Utazás vagy várakozás közben használhat-e a gyermek digitális eszközt?

- gyakran
- időnként
- ritkán
- soha

25. Milyen gyakran néz TV-t a gyermek?

- napi 1 óránál kevesebbet
- naponta 1-2 órát
- naponta 2 óránál többet
- hetente pár alkalommal
- havonta többször
- nem nézhet tv-t

26. Szokott-e élıszóban mesélni gyermekének?

- igen
- nem

27. Milyen gyakran szokott élıszóban mesélni gyermekének?

- minden nap
- hetente több alkalommal

- hetente egyszer-kétszer
- soha

28. Az élőszóban elmondott mesét vagy a digitális mesét, animációkat szereti jobban a gyermek?

- élőszóban elmondott mese
- digitálisan látott mese
- mindkettőt egyformán
- egyiket sem

29. Igényli-e gyermeke, hogy foglalkozzanak, beszélgessenek vele vagy egyedül is eljátszik?

- gyakran
- néha
- egyedül játszik legtöbbször
- igényli, de nincs rá túl sok idő

30. Kérem, adja meg, hogy mennyire ért egyet a következő állítással! (egyáltalán nem értek egyet, inkább nem értek vele egyet, részben egyetértek, inkább egyetértek vele, teljesen egyetértek vele)

- Jobb, ha a gyerek minél korábban elkezdni használni a telekommunikációs/ számítástechnikai/ multimédiás eszközöket (pl. okostelefon, tablet, PC)
- Jobb, ha a gyermek minél később kezdi el használni a telekommunikációs/ számítástechnikai/ multimédiás eszközöket (pl. okostelefon, tablet, PC)

31. Ön szerint fejlesztő hatással lehetnek-e a digitális eszközök a kisgyermek nyelvi,- és beszédfejlődésére nézve?

- igen
- nem
- nem tudom eldönteni

32. Ha az előző kérdésre igennel válaszolt, kérem, indokolja pár szóban, hogy miben látja fejlesztő hatását!

Válasz: _____

33. Ön szerint lehetnek-e káros hatásai a digitális eszközöknek, tartalmaknak a kisgyermek nyelvi,- és beszédfejlődésére nézve?

- igen
- nem
- nem tudom

34. Ha az előző kérdésre igennel válaszolt, kérem, indokolja pár szóban, hogy milyen káros hatásai lehetnek!

Válasz: _____

35. KÖSZÖNÖM KITÖLTÉSÉT, VÁLASZAIT!

14. Nyilatkozat

Hallgatói nyilatkozat

NYILATKOZAT

szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve:	Keller Odett
A Hallgató Neptun kódja:	GL2VNK
A dolgozat címe:	A digitalizáció, a média és a képernyőhasználat hatásai a nyelv-, és beszédfejlődésre
A megjelenés éve:	2024
A konzulens intézetének neve:	MATE Kaposvári Campus
A konzulens tanszékének a neve:	Gyógypedagógiai Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: Nagykozár, 2024. április 10.

Hallgató aláírása

Konzulensi nyilatkozat

NYILATKOZAT

Keller Odett (GL2VNK) hallgató konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot¹ áttekinttem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre **javaslom / nem javaslom**².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen **nem**³

Kelt: Kaposvár, 2024.04.13.

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.